

Глава VI

У БОРБИ ПРОТИВ БАЛИСТИЧКИХ ПОБУЊЕНИКА

Косово и Метохија су дефинитивно ослобођени крајем новембра 1944. године. Тада су последње заштитнице немачких јединица напустиле Косовску Митровицу и одступиле у правцу Рашке. Али су остале наоружане балистичке снаге у облику већих и мањих наоружаних група које су се прикривале на терену. Међу њима је био и велики број искусних војника, који су имали трогодишњи стаж у борби против партизана.

Првих дана после ослобођења, почетком децембра 1944. из свих крајева Косова и Метохије стизала су обавештења да постоје одметничке групе и да се у њима налазе људи који су у току рата окрвавили руке, а затим да одметничке групе предводе познати зликовци и припадници полиције, квестуре, руководства квислиншких оружаних јединица и други и да су сви активни сарадници окупатора у шуми и да нико није одступио са Немцима.⁹

»Одметницима је руководио Централни комитет Друге призренске лиге«, између осталог пише у својој књизи »Сукоби на Косову« Спасоје Ђаковић, »Главну команду узео је у своје руке Џафер Дева, кога је у јуну 1944. године лично примио Хитлер у свом Главном стану... Џафер је био германофил. Један од најсигурнијих пунктова Абвера на Балкану... Џафер је организовао војне формације одметника на Косову и Метохији, осигурао радио везу, повукао се са Немцима, лоцирао се у Бечу и остао у дневној вези са одметницима. Преко Радио Беча сваког дана саопштавао је о борби балиста на Косову и Метохији против НОВЈ«.¹⁵⁰

Током децембра 1944. и јануара 1945. године веће групе одметника почеле су да нападају и градове на Косову и у

¹⁴⁹ С. Ђаковић »Сукоби на Косову«, Београд 1984 стр. 232

¹⁵⁰ Исто, стр. 236-237.

Метохији. Прво је 2. децембра био нападнут Урошевац од око 4.000 балиста. Борбе су потрајале до 4. децембра, када су нападачи дефинитивно одбијени.¹⁵¹

Гњилане је нападнуто са око 800 балиста 23. децембра и само уз крајње залагање бранилаца и помоћ 2. батаљона 4. косовско-метохијске бригаде, који је стигао из Урошевца, град је био одбрањен.

У децембру је отпочела, а у току јануара 1945. настављена мобилизација војних обвезника на Космету као и на осталим ослобођеним подручјима у земљи: у Македонији, Србији, Војводини, Далмацији и другим крајевима. Међутим, поједине веће групе мобилисаних Шиптара су се прикључивале одметницима, одбијале да иду на Сремски фронт и отпочеле борбу против јединица НОВЈ.

У ноћи 27. јануара 1945. напала је на Косовску Митровицу, Стари Трг и Трепчу група од око 1.500 — 2.000 одметника коју је на терену Шаље организовао и водио Адем Воца, барјактар из тог краја. И он је вршио мобилизацију Шиптара, тобоже за НОВЈ, да га не би органи безбедности омели, а онда је напао јединице НОВЈ.¹⁵²

Док су вођене борбе против групе Адема Воце, у Дреници и на планини Чичавици вођене су такође тешке борбе против још већих одметничких група Шабана Полује и Мехмеда Гредице, које су бројале око 9.000 одметника.¹⁵³

Пошто је ситуација постајала све неизвеснија и претила новом ескалацијом одметништва, врховни командант маршал Тито је крајем јануара предузео мере да се ојачају јединице НОВЈ и органи народне власти на Косову и у Метохији и да се одметничке јединице униште.

У складу с тим из рејона Црне Горе и Санцака упућене су на Космет 1. бокелска и 6. црногорска бригада, а из Ниша је упућен штаб 24. дивизије са 11. и 17. српском бригадом. Ове јединице су потчињене Оперативном штабу НОВ и ПОЈ за Косово и Метохију. Тако су се у то време на Косову и у Метохији нашле доста јаке снаге НОВЈ: јединице 52, 24. и 46. дивизије, 1. бокелска и 6. црногорска бригада, делови 41. македонске дивизије, неколико самосталних косовско-метохијских бригада као и друге мање јединице чија је укупна

¹⁵¹ Материјал ПК СКС за Косово и Метохију, бр. 09-484.

¹⁵² Исто, стр. 246.

¹⁵³ Исто.

јачина, према непотпуним подацима износила око 40.000 бораца.¹⁵⁴

У исто време, а због јако погоршане ситуације на Косову и у Метохији, Врховни штаб НОВ и ПОЈ издао је наредбу да се на овом простору заведе војна управа са циљем да се што брже ликвидира побуна и створе услови за несметан рад народне власти и омогући безбедност грађана.¹⁵⁵

Војна управа на Косову и Метохији заведена је Наредбом Врховног команданта од 8. фебруара 1945. године. Истог дана маршал Тито је под непосредну команду Оперативног штаба за Косово и Метохију ставио све јединице НОВЈ које су се налазиле на овој територији.

Наређење за покрет из Алексинца бригада је добила после 20. јануара 1945, с тим да маршује комбиновано: од Алексинца, преко Ниша до Куршумлије, железницом, а одакле пешке до Косовске Митровице.

Из Куршумлије бригада се кретала правцем: Преполац — Подујево — Приштина — Вучитрн — Косовска Митровица у једној колони, са потребним маршевским обезбеђењем.

За покрет су извршене правовремено све припреме, политичке, војничке и материјалне, тако да је марш извршен потпуно по плану и без посебних тешкоћа. Пре напуштања Алексинца са целокупним борацким саставом одржане су конференције ради упознавања са новим задацима. Уз то су одржани и састанци основних организација КПЈ и СКОЈ-а.

Тридесет првог јануара, одмах по доласку у Косовску Митровицу, бригада је добила неколико дана одмора. За то време штаб 24. дивизије и штабови 11. и 17. бригаде су се детаљније упознавали са ситуацијом на терену, јачином, наоружањем квалитетима и тактиком побуњеничких снага и са рејонима у којима се највише изражавала њихова активност, као и са снагама НОВЈ које се ангажују у предстојећој операцији и са могућим задацима јединица 24. дивизије.

Првих дана фебруара у Косовској Митровици одржана је и партијска конференција 17. бригаде посвећена новим задацима јединице. Конференцију је водио секретар бригадног комитета КПЈ Славко Поповић, а на њој су учествовали и говорили партијски руководиоци 24. дивизије Момир Лекић Моша, нови командант 24. дивизије потпуковник Дако Пуач

¹⁵⁴ С. Ђаковић, *Сукоби на Косову*, стр. 252.

¹⁵⁵ Исто, стр. 482.

и представници Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију. Конференција је указала на потребу и обавезу правилног понашања и хуманих војничких односа јединица, бораца и старешина према припадницима балистичких јединица који буду заробљени, а нарочито према народу који се кретао са балистима. Често су то биле комплетне породице које су напуштале домове и прикључиле се балистима. Од јединица и бораца захтевано је да се заробљени балисти спроводе у одређене логоре, а фамилије упућују или спроводе њиховим кућама.

»За време извођења акције на шиптарске банде«, уз остало стоји у извештају штаба 17. српске бригаде од 15. фебруара 1945. »поступак бораца и руководиоца наше Бригаде био је исправан. Становништво, које је затечено код својих кућа, није узнемиравано, према овима борци и руководиоци из наше Бригаде били су коректни. Шиптари, које смо затекли код својих кућа, у својим изјавама осуђивали су поступак Шабана Палуже и других вођа шиптарске банде...

Рањеним Шиптарима из одреда Шабана Палуже, који су били заробљени, од стране наших јединица, или као рањени пронађени у кућама, указивали смо помоћ, превели их и оставили у селу на даљу негу становништву».¹⁵⁶

ПРВЕ БОРБЕ ПРОТИВ ПОБУЊЕНИХ БАЛИСТА

Почетком фебруара 1945. јединице 11. и 17. бригаде 24. дивизије које су оперисале на Косову добиле су као први задатак од Оперативног штаба НОВ и ПО Космета да очисте троугао северозападно од Косовске Митровице који захватају комуникације Косовска Митровица — Нови Пазар и Косовска Митровица — Пећ, првенствено део сектора између путева Косовска Митровица — Ракош и Косовска Митровица — Нови Пазар — планина Мокра гора — кота 1.065.¹⁵⁷

Неки детаљи из организације ове акције виде се из заповести штаба 24. дивизије¹⁵⁸ коју је 5. фебруара у Косовској Митровици добила 17. бригада и у којој се, уз остало, каже:

»11. бригада 6. фебруара извршиће покрет са три батаљона у села и Бањску, Јошевик и најближа села око пута К.

¹⁵⁶ Архив VII, кут. 1080, бр. рег. 11-3/19.

¹⁵⁷ Архив VII, кут. 1079, бр. рег. 11-1/2.

¹⁵⁸ Исто, кут. 1411, бр. рег. 8-1/4.

Митровица — н. Пазар. На одређена места треба да стигне до 16 часова истог дана. Један батаљон са минобацачем сместиће се у селу Шипоље, које се налазио на 4 км југо-западно од Косовске Митровице и биће дивизијска резерва до даљег наређења.

7. фебруара у 4 часа бригада ће извршити покрет из поменутих села и то правцем: долином Бањске реке, преко коте 641, преко Шипова, коте 1.338, села Златаре, Буба, Чешановица, Булрате и Тушића.

У тим селима бригада ће се средити и преноћити и идућег дана 8. фебруара у 5 часова, пошто ухвати везу са јединицама 17. бригаде у селу Газиводе, кренуће у више колона на југ преко Ибра. Десна колона избиће до села Бање, Оклаци, Брањак, Чечево, Калудра. Лева колона, везујући се са јединицама 17. бригаде у селу Газиводе, ићиће преко села Кобачи, кота 916, Г. Јасеновика, Јабукe до села Црепуље. У Калудри и Црепуљама бригада ће заноћити. 9. фебруара са тих полазних положаја да избије на пут Митровица — Пећ у више колона. Десна колона проћиће кроз село Сушицу и избити на пут код жанд. станице, која се налази на путу. Лева колона кренуће на југ и избити на пут К. Митровица — Пећ код села Рудника.

17. бригада са два батаљона и Штабом бригаде извршиће покрет 6. фебруара у села Кориље, Жирковац, Жеравница. Један батаљон који ће наступати долином Ибра сместиће се у село Кошутово. Један батаљон који ће бити у дивизијској резерви са једним бацачем мина сместиће се у село Жабаре.

7. фебруара у 6 часова кренуће у две колоне и то: једна преко Бановог Дола, долином Козаревске реке, села Козарева, Падине, Лучка Река. Ова колона упутиће мање колоне северно преко села Локве, Липовице, Ловца и спустити се у Падину и даље до Лучке Реке, где улази у састав своје главнине. Исто тако упутити мању колону преко Дољана, кота 920, кота 956, долином Речице, која избија у село Кобиљу главу. Један батаљон заноћиће у Лучкој Реци и Врби, а други у Падини. Друга колона — један батаљон — кретаће се долином Ибра дајући десно и лево побочнице до села Враге, где ће и заноћити.

8. фебруара бригада ће у више колона прећи преко Ибра хватајући везу са јединицама 11. бригаде у селу Газиводе. Десном колоном кретати се паралелно са јединицама 11.

бригаде и избити до села Г. и Д. Превлаке. Лева колона, укључиво село Враге, преко коте 936 до села Коловрта. 17. бригаде ће зановити на линији Г. и Д. Превлака — Г. Стрмац — Коловрт.

9. фебруара у 6 часова продужиће покрет: десна колона правцем Г. Превлака — Рушица пл. Радишево — Бабин гроб и избиће на жанд. станицу која се налази источно од села Рудника. Лева колона од Коловрта кретаће се преко коте 940, Доњи Стрмац, долином реке КLINE и избити на раскрсницу код села Д. КLINE.

Обе бригаде када избију на пут Митровица — Пећ сместиће се у села поред друма, где су им колоне избиле, и добиће даља наређења.

За све време чишћења развити иницијативу код руководиоца, да се не ограничавају само на одређени сектор, већ ако настану повољни моменти, прогонити непријатеља и ван граница одређених заповешћу.

Код наступања колона користити трагове, које је непријатељ оставио у снегу а у случају да нека колона прими борбу, одмах, друга (суседна) колона да прилазе у помоћ, опкољавајући непријатеља и на тај начин га уништавају, користећи тешко оружје. Не журити да се терен пређе и да се у времену одређеном заповешћу стигне на одређену линију, већ настојати да се непријатељ уништи, уколико се буде појављивао и давао отпор. У свему се придржавати усменог наређења овог штаба издатог на састанку.

3) У току чишћења везу одржавати међусобно куририма, које никад не слати појединачно, већ у јачини десетине.

4) Уговорени знаци ракетама биће следећи:

бела ракета — додир са непријатељем,

' зелена ракета означаваће висину наших положаја, црвена ракета — слободан терен - положај.

Све ракете испаливати под углом од 75 степени у правцу наступања.

Везу са Штабом дивизије, који ће се налазити у К. Митровици, одржавати радио-везом и куририма.

5) Дивизијском резервом командоваће капетан Радивоје Лазаревић, заменик команданта 17. бригаде, који ће успоставити везу са Штабом дивизије и релеје са батаљоном, који наступа долином Ибра.

6) Санитет: Рањенике евакуисати долином Ибра до болнице Звечан.

Референт санитета са хируршком екипом налазиће се код батаљона 17. бригаде, који ће наступити долином Ибра. Исти батаљон доделиће једну чету референту санитета, који ће спроводити и осигуравати рањенике до болнице.

7) *Исхрана*, Интендантура дивизије са интендантима бригада припремиће суву храну за два дана борцима. Сува храна би се сводила на то, да сваки борац добије по 2 хлеба, а мању количину шећера, чаја и др. варива понети на товарним коњима, како би комора била што покретљивија. Недостатак исхране попунити на терену.

8) Курсеви. Подофицирске курсеве сместити у касарнама у К. Митровици и они ће одмах продужити са радом по предвиђеном плану.

По завршеној акцији штабови бригада, поред тога што ће сваког дана достављати извештаје Штабу дивизије, доставиће по избијању на путу К. Митровица — Пећ извештај о току целокупне акције и недостатцима код бораца и руководиоца.

У току извршења задатака по овој заповести из штаба дивизије су упућивана допунска обавештења о ситуацији и наређења за даљи рад. У једном од њих издатом 7. фебруара штаб 24. дивизије скренуо је пажњу штабовима 11, 17. бригаде и дивизијској резерви:

»Данас смо добили извештаје о кретању непријатеља на овој територији. Непријатељ који је био опкољен у Дреници у јачини од око 5000 људи, данас је око њих обруч био много смањен. Непријатељ је био свега у три села: Резало, Полужа и Трежика. Северно-западно од села Резало, мањи непријатељски делови успели су се пробити кроз обруч у правцу севера и мисли се, да ће према Руднику на наш сектор. Такође се претпоставља, да се на нашем сектору северно од Ракоша, у селу Укча, налази централна команда свих банди, а да се такође с њима налазе и два Енглеза са радио станицом. Снаге које стежу обруч на сектор Дренице извештавају, да се под њиховим притиском поједине мање групе предају. Морал код непријатеља је врло слаб. Од правца села Истока и Мојстира крећу јединице Црногорске бригаде, тако да је са те стране осигурано. С обзиром да је од наше стране јак притисак у Дреници и да непријатељ, који се пробија из обруча бежи ка северу, а уколико би дознао наш наилазак са севера, претпоставља се да би могао запосести планинске масиве изнад села

Укче и околних села у којима се налази да би одбранио та села, наше јединице морају усиљеним маршем од Ибра, чврсто повезане, да избију 8. фебруара до 20 часова у висини села Г. Стрмце, Црепуља и западно од коте 1.179, Враже Главе, кота 1595 и северно од коте 1815 зв. Орујница.

Десно крило 11. бригаде мора ићи напред неколико километара и не дозволити да се непријатељ провуче у планину Мокра Гора.

Водите строго рачуна о вези тј. о повезаности колона и стрељачког строја, да не би непријатељ успео да се негде пробије или остану незапажене неке мање групе. Чим се избије на ове положаје, брзо средити јединице и кренути у правцу Укча — Ракош — Рудник. Настојте да 9. фебруара пред зору изиђете на висове изнад самих ових села.

Уколико би се примила борба на линији изнад села Рудника, Радушева и Црепуље хитно нас известите, како би ми могли са дивизијском резервом ударити непријатеља са леђа.

Дивизијска резерва мора стално бити у приправности и имати суву храну за два дана.¹⁵⁹

У складу са овим задацима до краја дана 8. фебруара батаљони 17. бригаде су извршили марш и достигли линију села Горњи Стрмац — Црепуље и ту занови. У току минула два дана нису имали контакт са непријатељем.

У току ноћи између 8. и 9. фебруара у штаб бригаде је стигло ново наређење из штаба 24. дивизије. Док су 11. и 17. бригада претраживале терен Старог Колашина и спуштале се плански ка путу Косовска Митровица — Пећ, оријентирано на сектор село Рудник — село Ракош, јужно од њих, на простору Дренице, водиле су се тешке борбе против неколико хиљада одметника. Од 4. до 8. фебруара косметовске бригаде НОВЈ су водиле оштре борбе против балиста у троуглу села Глоговац — пруга Приштина — Пећ — село Сићево — Србица — Глоговац. Овде се повремено налазило и око 4.000 одметника. Под притиском косметовских јединица један део одметника се повукао на исток према планини Чичевци, а један део на север, преко пута Косовска Митровица — Пећ.

Исте ноћи у штаб 17. бригаде је стигло ново наређење штаба 24. дивизије.¹⁶⁰ Ево како су према том наређењу били постављени задаци 11. и 17. бригади:

Архив VII, кут. 1411, бр. рег. 11-9/1

™ Архив VII, кут. 1279, бр. рег. 4/1.

»Данас смо дигли извештај, да се непријатељ, који је био блокиран у Дреници пробио у правцу севера, у јачини од око 2.000, — а са њима има доста жена и деце, и сада се налази у селима северно од пута Митровица - Ракош, Суво Грло, Бања, Радушјево, Кототре и Кућица. У Радушјеву се налази штаб са заставом. О овоме смо известили депешом 11. бригаду, која ће то наређење пренети штабу 17. бригаде. Наше снаге, које су учествовале у блокади у Дреници, крећу за непријатељем ка северу, а већ има наших снага у Руднику. Бокељска бригада креће од села Истока према Ракошу и Укчи. Наша артиљерија тућиће са раскршћа путева код села Клина непријатеља у селима у којима се налази.

Батаљон 17. бригаде, који је био у дивизијској резерви шаљемо хитно, да га штаб 17. бригаде употреби у међупростору 11. и 17. бригаде, како би појачао наш стрељачки строј, да се непријатељ не пробије.

Батаљон 11. бригаде остаје и даље у Жабарима, одакле ће давати јаче патроле уз Ибар према селу Жуичи, а другу patrolу на Грмово брдо кота 782. Једну patrolу путем према селу Клина — у правцу села Градевац.

Хируршка екипа са својим обезбеђењем сместиће се у селу Жуићи и остати до даљег наређења. Нека упућује patrolе и одржава везу са 17. бригадом и релејном станицом у селу Кошутову.

Обе бригаде нека усиљеним маршем избију на ивице села у којима се налази непријатељ, да запоседну све коте, да их непријатељ не би предухитрио и запосео коте. Претпоставља се да ће сутра отпочети борба између нас и непријатеља. Према томе припремите се добро за улазак у села и непријатељу намећите фронталну борбу и не дозвољавајте да се поједине наше групе истичу и на тај начин непријатељу створе могућност продора између наших јединица, већ наступајте добро повезани. Користите добро бацаче и села у којима се непријатељ налази, туците бацачима.

17. бригада нека се једном малом колоном спушта према Клини и Кућницама и уништава непријатеља на том делу, а у главном обратити пажњу према Радичеву и Котори. Претпоставља се, да ће се непријатељ пробијати према наступању 11. бригаде, тј. према северу, 11. бригада нека добро контролише сав терен.

Руководиоце и борце треба редовно обавештавати о ситуацији на терену, односно стању у коме се непријатељ налази, истичући нашу супериорност, коју треба искористити за уништење деморалисаног и растројеног непријатеља».

У зору 9. фебруара, после ноћног одмора на достигнутој линији, у ретким селима и разбацаним засеоцима, батаљони 17. бригаде су наставили са извршењем задатака. У рашчлањеним порецима и са већим бројем истурених извиђачких патрола они су се спустили ка линији села Градевци — Доњи Стрмац — Крлигате - Радишево. Постављени циљ је био: у току дана спустити се на пут Косовска Митровица — Пећ на одсеку од села Клине до села Рудника, уништавајући успут одметничке групе на том простору. Десно, ка линији Рудник — Ракош, наступале су се јединице 11. српске бригаде. Батаљон 11. бригаде упућен из дивизијске резерве, продирао је у правцу Радишева и даље низ Радишевску реку ка поменутом путу, налазиће се тако на споју 11. и 17. бригаде. Ангажовање овог батаљона је омогућило јединицама 17. бригаде да сузе свој одсек наступања у захвату реке Клине, правцем Доњи Стрмац — Горња Клина — Србица и да избију на пут Косовска Митровица — Пећ пре подне на одсеку села Трнавци — Средња Клина.

Одметничке групе које су се у току ноћи уочи 9. фебруара налазиле северно од овог пута биле су на време обавештене о присуству јединица НОВЈ северно и западно од њих. Западно од 11. бригаде, од правца Истока ка селу Ракошу, врло рано је отпочео покрет 1. бокелске бригаде, који није био усклађен са покретима 11. бригаде, што су одметници искористили да се пувуку ка југу и југоистоку, не прихватајући борбу западно од Рудника.

Тог дана, 9. фебруара, до првих борби јединица 17. бригаде дошло је у рејону села Градеваца, Трнавца и Горње Клине. Истовремено је са североистока, правцем села Горње Жабаре — Коприва — Градевци и у захвату пута Косовска Митровица — Рудник, ангажована дивизијска резерва, под командом Радивоја Лазаревића, у којој се налазио и један батаљон 17. бригаде. Пред добро смишљеним нападом из више праваца, енергично вођеним и подржаваним артиљеријском и минобацачком ватром — непријатељ није пружио јачи отпор и пошто је претрпео озбиљне губитке, брзо је одступио на југоисток, ка планини Чичевици. О томе је штаб 24. дивизије известио Главни штаб НОВ и ПО Србије:

»Наше јединице које су се спуштале са севера ка комуникацији Косовска Митровица — Пећ и код с. Горње Клине дошле су у додир са непријатељем 9. фебруара 1945. године. Непријатељ је после краће борбе побегао ка планини Чичавици и задржао се у селима: Кожинце, Красмировце и Градице, на челу са својим вођом Шабаном Полужом у јачини од око 5-600.

Тога дана наше јединице су заробиле 60 Шиптара, од којих је 10 било са оружјем. Сви су они предани Команди подручја у Косовској Митровици».¹⁶¹

А у извештају Оперативном штабу НОВ и ПО за Косово и Метохију који је штаб 24. дивизије¹⁶² упутио 11. фебруара 1945. се каже:

»Сектор чишћења кога смо добили, ми смо у предвиђеном року по нашој заповести прешли. Цео терен смо прешли и нигде нисмо наишли на непријатеља. Тек 9—II наишли смо на непријатељске групе југозападно од Митровице код села Градавице и Доњег Жабара. Приликом чишћења тог терена убијено је 9 Шиптара, а заробљено око 60 и 10 пушака. Заробљенике смо предали Команди Подручја у Митровици.

Наше јединице извештавају да су целим тереном којим су пролазиле, наишле на врло добар пријем и од српског и шиптарског народа. У свим селима постоје Н.О. одбори, који су постављени од наше власти т.ј. избором народа. Сами одбори излазили су у сусрет нашим јединицама добро, тако да је један одбор чак и предао 5—6 пушака.

Непријатељ који се пробио из Дренице преко комуникације Митровица — Пећ на наш сектор грешком Бокелске бригаде, која није знала за наше наступање са севера, наишла је северно од комуникације према Митровици, успео се право-времено провући и пробити преко цесте према Чичевици, тако да су наше јединице наишле у празна села.

Мишљења смо да је потребно обавестити све јединице које учествују у заједничким операцијама о правцима наступања и секторима појединих јединица, да не би долазило до сличних грешака.

Извештај наших јединица које су ишле на терен јесте добар. На том терену народ је уз нас доста добро расположен и одушевљен, тако да правилним политичким радом на том

¹⁶¹ Архив VII, кут. 1079, бр. рег. 11-1/2.

¹⁶² Архив VII, кут. 1079, бр. рег. 3/2.

терену не би никада избиле ни најмање групе које би отказале послушност, нити има изгледа да би дошло до неких нежељених инцидената. То је мишљење наших другова који су гледали како народ и народне власти примају нашу војску.

Сада се наше јединице налазе у југозападним селима од Митровице».

У овој тродневној акцији 11. и 17. бригаде 24. дивизије је постигнут основни циљ: разбијеном непријатељу онемогућено је да се пробије из Дренице на север преко комуникације Косовска Митровица — Пећ. Том приликом непријатељу су нанесени додатни губици, а одметничке групе су набачене на простор планине Чичевице, где су се могле лакше контролисати и изложити бржем уништењу.

ОПКОЉАВАЊЕ БАЛИСТИЧКИХ ОДМЕТНИКА НА ПЛАНИНИ ЧИЧЕВИЦИ

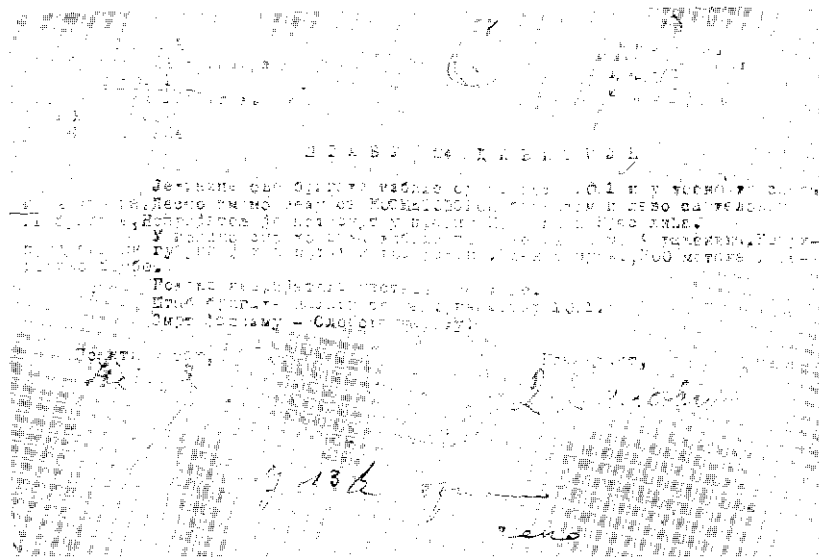
У току 10. и 11. фебруара извршено је груписање 11. и 17. бригаде у селима североисточно од Чичевице, између Вучитрна и Косовске Митровице. Рано изјутра 12. фебруара штаб 24. дивизије издао је наређење за покретање бригада и запоседање села и терена, који ће послужити као полазни положај за акцију чишћења планине Чичевице од одметника.¹⁷³ У наређењу стоји:

»Непријатељске групе налазе се на Чичевици, а јачина њихова колика је не знамо. Наша дивизија добила је задатак да у току данашњег дана запоседне североисточна села око Чичевице. У вези с тим

НАРЕЂУЈЕМО:

11. бригада, запосешће друм и села Ошљане, Балинце, Тарацу, Окраштицу и Пантина. Штаб бригаде сместиће се на комуникацију Вучитрн - Митровица, негде око жељезничке станице Вучитрн тј. у близини телефона где нађе за сходно. Распоредите јединице по селима по властитом нахођењу. Чврсто везу одржавати у селу Љубовици са косметским јединицама. Јединице које се буду налазиле у селу Тараца, одржаваће везу са 17. бригадом у селу Неваљанима и слати патроле према селу Дубовац на југозападној страни Чичевице. Једи-

¹⁷³ Архив VII, кут. 1079, бр. рег. 14/1.

Извештај Штаба 17. бригаде Штабу 24. дивизије од 14. фебруара 1945.

нице које се буду налазиле у селу Друму, слаће патроле према селу Врбици и Пирчи.

17. бригада запосешће села југозападно од Вучитрна: Шалце, Коло, Ресник, Врница, Брусник, Неваљане и Букош. Везу ће одржавати са 11. бригадом у селу Тараца. Јединице које се буду налазиле у селу Шалцима слаће патроле у село Дрваре, јер се тамо налазе вероватно неке наше јединице. Штаб бригаде сместиће се нагде око Вучитрна на комуникацији око железничке станице Дрваре у близини телефона или уколико нема телефона онда по свом нахођењу».

Међутим, кратко време после овог наређења истог дана, издато је ново које у целини гласи:¹⁶⁴

»У вези новонастале ситуације, наређење које смо вам данас послали мења се у следећем:

17. бригада држи сва села која смо јој доделили с тим што ће још запосести село Дрваре и контролисати село Тараца.

¹⁷³ Архив VII, кут. 1079, бр. рег. 14/1.

11. бригада, запосешће села југоисточно од 17. бригаде и то: Бенисте, Бенчук, Топол Михалић, Прилужје, Главотину, Бивољак, Стреоце, Жиљиводе, Хамудије, Сибовац, Лесковчић и Шипитулу. То су села на источној страни Чичевице.

11. бригада настојаће да још у току данашњег дана стигне на одређена места. Штабови бригада биће у средини својих јединица на комуникацији и везати се телефонски са нама.

Штаб Дивизије преместиће се сутра у Вучитрн, пре подне.

17. бригада одржаће везу десно са црногорским јединицама, које ће се налазити у селима која је држала досада наша 11. бригада.

11. бригада одржаће везу лево са бригадом Народне одбране, на прузи која води према Пећи код села Грабоваца.

Задатак наших јединица на овом терену је да блокирамо североисточне падине Чичевице и да не дозволимо непријатељу пролаз преко комуникације према Подујеву. Ономогућићемо непријатеља на тај начин што ће јединице које су запоселе села испод саме планине бити чврсто повезане и контролисати сваки и најмањи пролаз. Строго водити рачуна да блокада око Чичевице буде стална».

Десно од 17. бригаде затварале су све правце и наступале ка Чичевици црногорске јединице: 1. бокељска и 6. црногорска бригада.

Напад је почео 13. фебруара у 5.30 часова са обе бригаде у више колона. Непријатељ је пружао жилав отпор на коти 1072 и на каменом гребену. Потпомогнуте тешким оруђем и суседним јединицама у 10.30 часова јединице 11. и 17. бригаде овладале су гребеном Чичевице. Непријатељ се са Чичевице повукао у села Градицу, Крсмировце и Кожице, где се забарикадирао у куће и наставио да пружа жилав отпор.¹⁶⁵

Идућег дана рано ујутру напад је настављен. У извештају штаба 17. бригаде¹⁶⁶ од 15. фебруара 1945. борбе овог дана су овако приказане:

»Наша бригада отпочела је акцију 14. овог месеца у 7 часова против арнаутских снага, које су се налазиле на планини Чичевици са три своја батаљона, док је четврти дала у дивизијску резерву. Распоред наших јединица и полазни положаји за напад, као и правци наступања били су следећи:

1. Трећи батаљон са полазних положаја кренуо је у напад у 6 часова од села Кола у правцу коте 851. Одмах при

¹⁶⁵ Архив VII, кут. 1079, бр. рег. 8-1/2.

¹⁶⁶ Архив VII, кут. 1180, бр. рег. 11-2/19.

Извештај штаба 17. бригаде Штабу 24. дивизије од 15. фебруара 1945.

кретању са полазних положаја сукобио се са непријатељем на врло блиском удаљењу, који се био спустио и маскирао са грањем од дрвећа, тако да је непријатељ поред пушчане ватре могао интервенисати ручним бомбама. Наши борци пошто су одговорили жестоком ватром појурили су напред непријатеља и потиснули са ових положаја. Пошто је савладан први непријатељски отпор, Трећи батаљон је по плану продирао даље тако, да је већ у 10 часова избио на коту 851. Пошто је непријатељ одступио пред њим, батаљон је наставио гоњење држећи десно стално везу са Четвртом косметском бригадом у правцу села Кожице и Красимировца. Због напредовања Четврте Косметовске бригаде, батаљон се оријентисао полулево гонећи непријатеља и не дозвољавајући му да организује отпор у селу Красмировцу, тако да је село Красмировци пало без борбе. На положајима код села Красмировца батаљон је заноћио 14. фебруара и сутрадан извршио претрес терена на додељеном му сектору у правцу села Кола.

2. Први батаљон са полазних положаја кренуо је у 6 часова од села Шалце у правцу коте 854. Непријатељ га је сла-

бом ватром дочекао, док је непријатељска организована ватра уследила тек када је батаљон избио у непосредну близину планинског венца. На ове положаје на планинском венцу батаљон је успео да допре у 10 часова. Тако је непријатељ одступао неорганизовано, те је батаљон енергично наставио гоњење непријатеља, не дајући му да се прибере и прикупи за отпор. У том гоњењу непријатеља, батаљон је успео да допре већ у 15 часова на положаје између села Красмировца и Градице. За све време овога напредовања одржавао је везу са Трећим батаљоном, који се налазио на левом крилу наше бригаде. По заузећу положаја на планинском гребену, батаљон се рокирао и оријентисао више полулево због наглог напредовања нашег Трећег батаљона, а уједно да се омогући Четвртој Косметовској бригади да се развије за борбу. На положајима између села Красмировца и Градице батаљон је заноћио у борбеном распореду, дајући две чете из свог састава за блокаду и ликвидацију непријатељских снага у селу Градици из кога је непријатељ давао јак отпор.

Једном четом обезбедио је сектор свога распореда на планинском гребену планине Чичевице.

3. Четврти батаљон био је прилично удаљен од полазних положаја за напад. Стога је са полазног положаја од групе кућа, које се налазе између села Шалце и Бенчука кренуо у напад мало касније од прва два батаљона тако да је предузео напад у 7 часова у правцу тригонометријске тачке 1091. У своме напредовању сукобио се са непријатељем, који је давао слабији отпор у подножју тригонометријске тачке 1091. Својим енергичним наступањем успео је да савлада отпор непријатеља, дејствујући из минобацача и већ у 10 часова заузео је главно непријатељско упориште триг. тачку 1091. Са ових положаја наставио је гоњење непријатеља у правцу села Градице и у овом свом гоњењу потпомагао је десно крило јединица 11. бригаде. У том гоњењу непријатеља већ у 16 часова Четврти батаљон је допро до села Градице и делимично ушао у прве куће из којих је непријатељ давао најјачи отпор, помажући се кућама од тврдог материјала, ради чега се повукао на периферију поменутог села, дејствујући минобацачем на непријатељско упориште. У међувремену наступила је и ноћ тако, да је батаљон у борбеном распореду, потпомогнут са две чете Првог батаљона блокирао са североисточ-

не стране село Градицу, док су са јужне стране држале блокаду јединице 11. бригаде, а са западне стране Косметовске јединице. Јединице 11. бригаде својом неопрезношћу омогућиле су непријатељу, да их делимично изненади, да пробије њихов борбени распоред и да се без губитака извуче из блокаде. По извлачењу непријатеља јединице Четвртог батаљона у истом распореду сачекале су свануће 15. фебруара, док су се јединице 11. бригаде, које су биле лево од њега рокирале у лево тако, да је била искључена свака веза са њима у току ноћи.

4. Јачина непријатеља на нашем сектору била је до 200 људи, док се може рачунати да је целокупна непријатељска снага, која је оперисала на овом сектору била око 500 људи. Непријатељ је био наоружан пушкама и лаким аутоматским оружјем. Морал непријатељски био је врло слаб.

Правац непријатељског повлачења из села Градице у току дана био је Градица — Годанци, а у току ноћи непријатељске снаге, које су биле у блокади у селу Градици извукле су се преко коте 1072 у правцу Дрвара и даље преко реке Ситнице у правцу села Пестова.

5. У овим операцијама све су јединице наше бригаде почев од руководиоца до последњег борца показале пуну пожртвованост, енергију и борбеност нарочито при заузимању утврђених положаја и гоњењу непријатеља. У овом погледу нарочито се истакао Четврти батаљон, а пример личне храбрости показали су неколико другова из Дисциплинске чете, од којих је један иако ненаоружан голим рукама ухватио за цев непријатељске пушке и том приликом био рањен, ипак је успео да непријатеља са отетом пушком ликвидира.

Док смо ми енергично водили борбу и гонили непријатеља, дотле је Пета Косметовска бригада, која је нападала са западне стране пошла у напад и озбиљно се ангажовала у борби тек око 14 часова, тј. када су наше јединице биле допрле у свом напредовању до ивице села: Красалић — Кожица — Красмировци и Градица, омогућавајући на тај начин непријатељу широк маневарски простор и дајући му могућности да не буде у току дана ликвидиран.

6. Непријатељски губици на правцу нашег напредовања износе: мртвих 22, рањених 2 и заробљених 20 Шиптара.

7. Наши губици: 8 рањених и два мртва и један немачки машингевер.

8. Плен: 1 шарац, 1 бреда, 1 руски машингевер, 21 пушка, 2.050 метака и 7 ручних бомби.

Рањеним Шиптарима из одреда Шабана Полуже, који су били заробљени од стране наших јединица, или као рањени пронађени у кућама указивали смо помоћ, превили их и оставили у селу на даљу негу становништву. За време ове акције имали смо два оваква случаја¹⁶⁷.

Неки детаљи из борбе и пробоја непријатеља из блокираног села Градице виде се и из другог извештаја штаба 17. бригаде од 15. фебруара:

»Село Градица држано је у блокади ноћу између 14. и 15. са јужне и западне стране Косметовским јединицама, са северне стране јединицама наше Бригаде а са источне стране јединицама XI бригаде. Обруч око села био је чврсто повезан и над самим селом, али око неко доба ноћи јединице XI бригаде из непознатих разлога напустиле су део, односно сектор који су држале у блокади, шиптарске су банде ово искористиле и пробиле се према сектору XI бригаде — преко планине Чичевице у правцу истока.

При извођењу акције наше јединице заробиле су 10 бандита, један од ових покушао је бекство па је у бежању убијен. Међу заробљеницима има и један рањеник (Шиптар), који је на саслушању признао да је учествовао у борби против нас. Овоме рањенику указана је помоћ — превијен је и упућен нашој хируршкој екипи на даљи поступак«.

А у другом извештају истог дана је забележено, уз остало, и ово:

»Пре један сат једна тројка нашег 4. батаљона ухватила је на источном делу планине Чичевице — изнад села Шалца 9 Шиптара са четири пушке који су лежали у једном потоку. Поменути су на саслушању изјавили да су били у одреду Шабана Полуже и да су се синоћ кроз блокаду пробиле и са одредом се кретали до реке Ситнице у правцу Вучитрна, одакле су се вратили и прикрили у планини Чичевици где их је пронашла наша тројка.

За одред Шабана кажу да је прешао реку Ситницу негде према Вучитрну и отишао у том правцу.

¹⁶⁷ Архив VII, кут. 1080, бр. рег. 11-4/19.

¹⁶⁸ Архив VII, кут. 1080, бр. рег. 10/19.

Јачина њихова према причању заробљеника је око 700 наоружаних бандита.

Поред ових у планини Чичевици има још Шиптарских банди разбијених у мањим групицама».¹⁶⁹

Према процени штаба 17. бригада, непријатељ је у току акције на Чичевици имао 29 погинулих, три рањена и 41 заробљеног. Седамнаеста бригада имала је три погинула и девет рањених. У извештају штаба 24. дивизије даје се овакав закључак о овим дејствима:

»У овим операцијама све наше јединице показале су се доста борбене при заузимању појединих отпорних тачака. Једино што нам је подбацио 1. батаљон 11. бригаде, који је пропустио непријатеља да се на његовом сектору пробије. Највећа грешка је што се борци у блокади нису утврдили и нису имали унапред постављен план ватре својих оруђа, већ их је непријатељ у свом налету чисто прегазео, тако да је та чета имала 2 мртва и 13 рањених.

Поступак са народом наши борци и руководиоци били су пример косовским јединицама. Рањене Шиптаре које смо имали и које смо налазили по кућама превијали смо и остављали код шиптарског народа. Шиптари које смо затекли код својих кућа у својим изјавама осуђивали су Шабана Полужу и друге вође шиптарских банди».

У време борби на терену Чичевице владала је велика хладноћа, а дубоки снег је ометао и успоравао кретање у борбу јединице. Заједно са одметницима из села су бежали и многи мештани који нису учествовали у борби, али су се бојали одмазде којом су их балисти плашили. Међутим, због великог мраза, посебно ноћу, мештани нису могли да издрже па су почели да напуштају балисте и да се враћају својим кућама, поготову када су се уверили да их јединице НОВЈ ничим не угрожавају.

После акције на планини Чичевици јединице 17. бригаде наставиле су да гоне непријатеља преко реке Ситнице у правцу североистока и севера ка селу Бајгори. У рејону овога села непријатељ је наишао на јединице 46. дивизије НОВЈ, био разбијен и враћен на око 6 км североисточно од Вучитрна, у рејон села Гојбуља, Мироча, Караче, Шљивовице и Скровне

Архив VII, кут. 1080, бр. рег. 11-1/19
Архив VII, кут. 1079, бр. рег. 8-1/2.

БОРБА СА БАЛИСТИЧКИМ ОДМЕТНИЦИМА У РЕЈОНУ СЕЛА ГОЈБУЉЕ И МИРОЧА

Штаб 24. дивизије је 16. фебруара наредио да 11. и 17. бригада одмах пређу на десну обалу Стинице. У том наређењу, уз остало, стоји:

»У вези новонастале ситуације ... 17. бригада извршиће покрет у села: Недаковац, Маврић, Пестово, Ново Село—Ропицу.

Покрет завршити у току дана тако да јединице у сам мрак буду на својим местима. У току ноћи контролисати све мостове од Милошева до Вучитрна, 11. бригада од Милошева до Велике Реке, а 17. бригада од Велике Реке до Вучитрна...

... Претресите села у којима се сада налазите, а исто и села у која будете стигли, јер у овим селима има још оружја и муниције које није предато нашим властима«.¹⁷¹

Одмах по пријему овог наређења јединице 17. бригаде су извршиле покрет и поставиле се на одређену просторију, где су и заноћиле. Марш и смештај јединица су извршени без додира са непријатељем.

Истог дана штаб 17. бригаде је обавестио штаб 24. дивизије:

»У вези вашег наређења учинили смо покрет на просторију додељену нам вашим наређењем од данас.

Штаб бригаде налази се у селу Пестову у кући Бајрама Адема«.¹⁷²

Рано изјутра 17. фебруара штаб 24. дивизије је издао заповест, у чијем се уводном делу каже:

»Непријатељ који је успео да се пробије са Чичевице преко Ситнице према североистоку, по обавештењу 46. дивизије налази се у Бајгори, Барама, Качандолу, у јачини око 1.500.

Наша дивизија добила је задатак од Оперативног штаба Космета, да крене у правцу непријатеља и да помогне ликвидацију непријатеља са јединицама 46. дивизије и Црногорским бригадама«.

У вези с тако постављеним задатком Штаб дивизије је наредио:

»11. бригада кренуће са својих положаја правцем: Пестова-Ропица — Самодрежа — Цецилија — Слаковце — Рачка

¹⁷¹ Архив VII, кут. 1079, бр. рег. 13/1.

¹⁷² Архив VII, кут. 1080, бр. рег. 13/19.

до села Курилова. Када дође до села Курилова избациће патроле према коти 1.191 иза села Весаковца. Везу држати са штабом дивизије и штабом 17. бригаде који ће се налазити у селу Бошљану — западно од Курилова. У Весековцу вероватно има јединица 46. дивизије, са којима одмах ухватити везу.

17. бригада креће правцем: Вучитрн - Ново Село — Гојбуља — Мироче — Шљивовица — Скровна — Бошљане — Гумниште. Запосести село Гумниште и Бољшане. Из Бошљана хватати везу са 11. бригадом у Курилову. У селу Гумништу вероватно ће ухватити везу са јединицама 46. дивизије.

Штаб дивизије, интендантура, хируршка екипа, чета за везу и извиђачка чета ићиће за 17. бригадом.

Коморе штабова бригада и дивизија кренуће правцем: Милошево — Подујево, где ће сачекати даље наређење... Јединице морају стићи на одређена места до 16 часова¹⁷³.

Тачно на време, како је и било предвиђено, почео је покрет бригаде. У току кретања јединице су се сврстале у једну колону овим редом: 3, 2. и 1. батаљон, пратећа чета и на зачељу 4. батаљон. Овакав маршевски поредак морао се формирати до изласка из Вучитрна према селу Гојбуљи. На једној раскрсници улица у северном делу Вучитрна била је одређена контролна тачка на којој су се у почетку проласка јединица налазили командант и начелник штаба 17. бригаде.

Док су јединице пролазиле кроз контролну тачку и формирале маршевски поредак, у штаб 24. дивизије у Вучитрну хитно су позвани командант, политички комесар, начелник штаба, помоћник политичког комесара и обавештајни официр 17. бригаде. Тамо им је речено да се на правцу кретања јединица бригаде, источно од села Гојбуље, Мироча и Карача, у планинском пределу званом Била, налази већа група балистичких одметника, вероватно јачине од неколико стотина, а можда и више. Командант дивизије је после тога издао наређење да се издата заповест штаба дивизије за марш 11. и 17. бригаде мења утолико што ће 17. бригада одмах, из покрета, и на сваки начин пре пада мрака, предузети окружење и затим уништење ових одметничких снага. Једанаестој бригади је издато наређење да са истока затвори простор на којем су се налазили одметници.

¹⁷³ Архив VII, кут. 1079, бр. рег. 14/1.

Предео Била је једаи од последњих огранака Копаника, који се источно од Гојбуље, преко неколико још нижих узвишења, спушта у косовску равницу. Са севера и запада одвојен је од осталих копаоничких обронака Гојбуљском реком. Купастог је облика, са највећим врхом тригонометром 925. Према истоку је повезан доста високим превојем са Скочанском чуком (триг. 1052). Предео је делимично пошумљен, местимично са стрмим падинама и тешко проходан, надвишава околну земљиште те тако пружа врло повољне услове за осматрање и организацију вишеслојне ватре у свим правцима.

Према југу, североисточно од Гојбуље, пошумљеност се смањује и прелази у потпуно откривено земљиште, које се преко једне плиће удолине пење ка југу према онижем гребену, који се препречио од Гојбуље на исток према коти 776. Јужне падине овог гребена мештани називају Горељак. У наступању из правца југа и југозапада мора се савладати падина и гребен Горељак и долина ка северу у правцу Биле.

Цео простор Биле је величине око 4—5 км у правцу север — југ и 3—4 км у правцу запад — исток.

Штаб 17. бригаде је сустигао зачелне јединице бригаде на путу Вучитрн — Гојбуља. Биле су застале на краћем одмору. Друге јединице су већ биле прошле Гојбуљу и село Мироче. Командант бригаде је наредио да све јединице застану и прекину марш до даљег наређења, а штабови батаљона да се одмах прикупе у школи у Гојбуљи. У школи где је на брзину смештен штаб бригаде батаљони су упознати са новонасталом ситуацијом и издати су им задаци.

У почетку су за окружење противника ангажована три батаљона, и то: 1. батаљон да блокира одсек из правца југа, 2. батаљон из правца запада а 4. батаљон из правца северозапада. Пратећа чета је распоређена на североисточној периферији села Гојбуље, а 3. батаљон је задржан у резерви.

По подне је 4. батаљон упућен да затвори обруч са севера, а на његово место је постављен 3. батаљон. Тако је извршена блокада простора Биле са свих страна, сем североистока из правца Скочанске чуке, иза које су се налазиле јединице 11. бригаде.

Прераним ангажовањем 3. батаљона командовање бригаде је остало без резерве којом би, у случају потребе, могло да интервенише у току извођења борбених дејстава.

Вероватно је разлог била иогрешна процена непријатеља. Наиме, мислило се да је противник слабији него што је стварно био, да резерва није ни неопходна, да је најважније затворити обруч око непријатеља и да ће сваки батаљон бити довољан да се самостално обрачуна са непријатељским снагама које би се нашле у његовом рејону дејства.

Најактивнији напад извео је 2. батаљон из правца југозапада, преко гребена северно од Горелака. Трпећи осетне губитке од аутоматске ватре непријатеља, батаљон је успео да савлада брисани простор гребена и удолине северно од њега. Пратећа чета бригаде била је активна, али није успела да открије и неутралише непријатељска митраљеска гнезда на јужним падинама Биле. Пред сам мрак, када се обруч око непријатеља почео опасно да сужава и да се прострељује његов борбени поредак из више праваца, непријатељ је главним снагама и свом жестином напао лево крило 2. батаљона, на којем се налазила 1. чета. Ова чета је претрпела тешке губитке: рањен је командир чете Миодраг Поповић Мија и још десетак бораца, а десетак је погинуло. Због ових губитака 2. батаљон је био принуђен да се рокира улево и повуче на десну обалу Гојбуљске реке. У међувремену се спустила и ноћ, што је непријатељ искористио да се пробије на споју између 2. и 1. батаљона и да побегне у правцу Новог Села и Пестова, где је прешао Ситницу и изгубио се у правцу Чичевице.

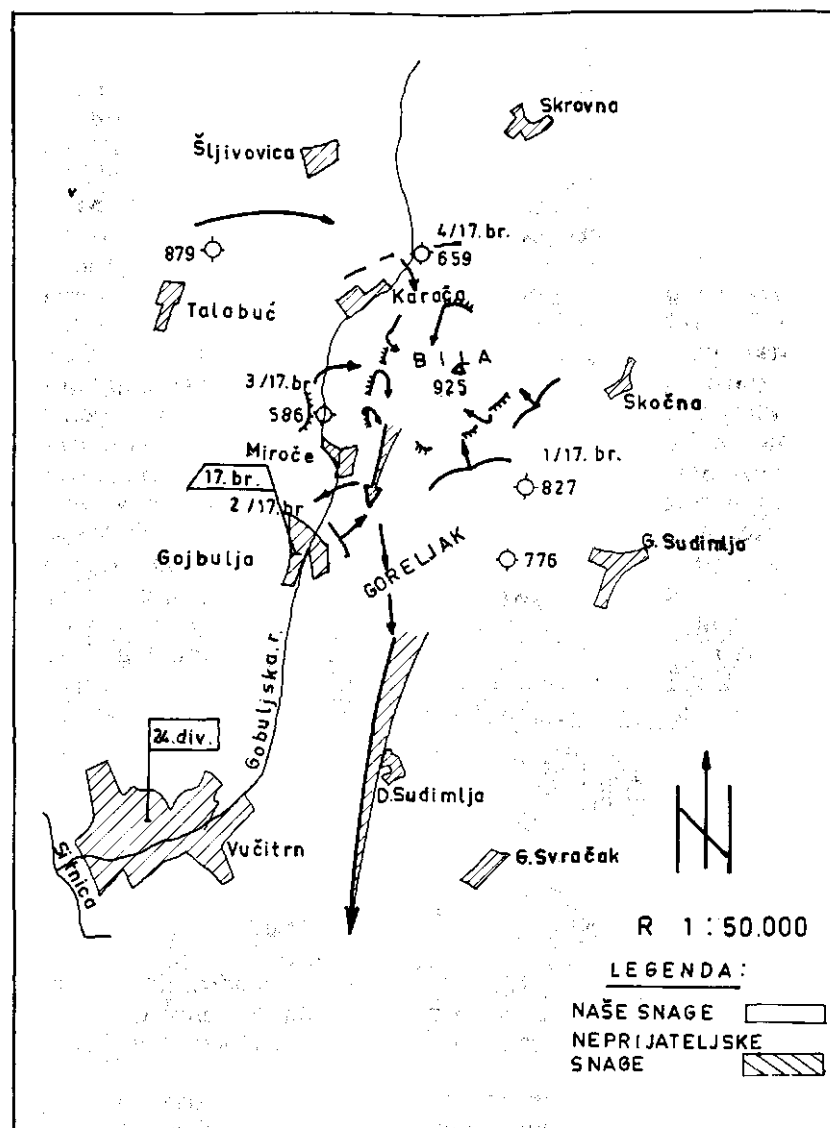
Сутрадан, 18. фебруара, у 12 часова, штаб 17. бригаде је упутио извештај штабу 24. дивизије, у коме стоји:

»Наша бригада, са своја три батаљона, извршила је распоред од коте 776 па преко села Гојбуље, коте 586, коте 879, закључно са котом 659, с тим што је у првом моменту свој Четврти, односно Трећи батаљон, задржала у Бригадној резерви.

Четврти батаљон, који се налазио на левом крилу нашег распореда, извршио је покрет раније од осталих батаљона преко коте 879 ка коти 659, блокирајући непријатеља са северне стране.

Десно крило наших снага сачињавао је 1. батаљон који се, са источне и западне стране брда, западно од коте 827, развио за напад у правцу планинског венца Била.

Средишњи део нашег сектора за напад предузео је наш 2. батаљон у правцу гшанинског венца Била, док је са својом једном четом држао положај на коти 586.

Барба 17. бригаде са балистичким одметницима у рејону с. Гојбуља - с. Мироче 17. 2. 1945.

У таквом распореду наше јединице предузеле су напад. Главне непријатељске снаге налазиле су се на правцу напада нашег 2. батаљона на планинском гребену Била и положајима у његовом подножју.

Непријатељ је био блокиран, обруч око непријатеља се сужавао. Да би сачекао ноћ, непријатељ се свом жестином бацио на лево крило 2. батаљона. У том нападу командир чете пада тешко рањен, чета се деморалише, непријатељ то искориштава и врши још јачи притисак. Чета под тим околностима одступа са доста губитака. Лево крило батаљона наступа и поред непријатељске огорчене ватре и ватре минобацача. Мрак постепено почиње да се спушта. Други батаљон, који је имао доста губитака, прикупља се и поседа положаје уз косу лево од Гојбуљске реке.

Резерва - 3. батаљон — већ је био посео положај пре него што је непријатељ извршио напад на 2. батаљон. Значи, у моменту одступања чете 2. батаљона нисмо располагали са резервом да би интервенисали при попуштању 2. батаљона, што је била погрешка.

Предузели смо да у моменту пада мрака организујемо блокаду непријатеља. Али свом снагом непријатељ врши пробој нашег распореда и између 1. и 2. батаљона пробија се и бежи у правцу Новог Села и села Пестова за прелаз преко реке Ситнице».⁷⁴

У току борбе против одметника 17. фебруара бригада је претрпела губитке од 13 рањених и 12 погинулих бораца и руководиоца. Непријатељу су нанесени знатно већи губици (47 погинулих и 13 заробљених рањеника). Највеће губитке одметници су претрпели од минобацача док су се још налазили прикупљени по групама око ватри. Касније се испоставило да је у овој борби учествовало неколико стотина, до хиљада окорелих одметника, који су успели да се извуку из ранијих борби на Чичевици.¹⁷⁵

Општи закључак је био да на испресецаном и пошумљеном терену јединице бригаде морају међусобно да одржавају чвршћу и непосредну везу, тим пре што су основни састав побуњеничких јединица чинили мештани околних села, који су одлично познавали терен.

Према сачуваној ратној медицинској документацији 24. дивизије од 14. до 18. фебруара 1945. само кроз дивизијске

⁷⁴ Архив VII, кут. 1080, бр. рег. 15/19.

С. Ђаковић, Сукоби на Косову, стр. 255.

медицинске установе пружена је хируршка помоћ за 26 рањеника 17. бригаде, и то: Вери Чукаловић из 3. чете 2. батаљона, Александру Станковићу из 1. чете 2. батаљона, Радивоју Рајковићу из дисциплинске чете, Жики Ђорђевићу. Чедомиру Илићу из 3. чете 1. батаљона, Крсти Цветковићу из дисциплинске чете, Миодрагу Поповићу из 1. чете 1. батаљона, Милану Марковићу из 1. чете 4. батаљона, Милану Јовановићу из 2. чете 2. батаљона, Александру Станковићу из 1. чете 3. батаљона, Милану Маринковићу из 1. чете 4. батаљона, Чедомиру Илићу из 3. чете 1. батаљона, Видосаву Станићу из 3. чете 3. батаљона, Драгославу Ивановићу из 1. чете 2. батаљона, Рафалу Грујићу, Станимировић Живојину, Миливоју Живковићу, Радосаву Планићу, Драгутину Обрадовићу, Ђорђе Планићу, Радомиру Стоиљковићу, Момчилу Ристићу из 2. чете 4. батаљона, Петронију Живковићу, Трајку Петковићу из 3. чете 2. батаљона и Радивоју Рајковићу из Пратеће чете 2. батаљона.¹⁷⁶

Имена погинулих бораца нисмо могли прикупити. Младен Миладиновић, тадашњи политички комесар 2. батаљона 17. бригаде, сећа се да је по наређењу команданта 17. бригаде Душана Ђаловића, организовао сахрану 12 погинулих бораца 17. бригаде код цркве у Вучитрну. Уз помоћ команде места у Вучитрну уз ангажовање мештана из суседних села прикупљени су изгинули и рањени одметници.

После ове борбе и дејства у првој половини фебруара у Дреници и на Чичевици одметничке снаге су биле разбијене на мање групе, са којима су се појединачно обрачунавале мање тактичке јединице.

»Оперативни штаб НОВЈ за Косово и Метохију у фебруару 1945. године издао је проглас у коме се одметници позивају на предају. У прогласу су дата објашњења и услови предаје. Наглашено је да за боравак у одметништву нико неће одговарати. За свој рад у току рата одговараће редовним цивилним судовима. Тај позив Оперативног штаба повећао је и убрзао диференцијацију међу њима. Као крајњи рок за предају одређен је 10. март 1945. године«.¹⁷⁷

¹⁷⁶ Институт за војномедицинске науке, информације и документације — Архив санитетске службе: »Ратна медицинска документација 24. дивизије«, кут. 55.

¹⁷⁷ С. Ђаковић *Сукоби на Косову*, стр. 255.

После тога дошло је до масовне предаје одметника. Само јединицама 46. и 52. дивизије предало се преко хиљаду заведених људи, који су се услед страха задржали код балиста.

Изгинуле су и неке од главних одметничких вођа. Адем Воца је погинуо 11. фебруара 1945. у селу Пантини.

»Последњи сукоб са балистичким одметником Шабаном Полужом био је 21. фебруара 1945. године. Јединице 4. косметовске бригаде опколиле су Шабана у селу Трстенику у Дреници. Са Шабаном Полужом било је 60 балиста. Борба је трајала 24 часа. У тој борби је погинуо Шабан Полужа са још 29 балиста. Борци 4. косметовске бригаде запленили су од балиста тада два тешка митраљеза, 3 пушкомитраљеза, један бацач. Том приликом био је тешко рањен командант 52. дивизије, Петар Брајовић«.

Борбе са мањим групама балистичких одметника наставиће се целе те године, па и идуће, али ће их све више водити јединице безбедности и народне одбране, а све ће мање бити потребно да се ангажују регуларне војне јединице.

ПОВРАТАК БРИГАДЕ СА КОСОВА У РАСИНУ И ТОПОЛИЦУ

После једног дана одмора у Вучитрну, 18. фебруара из Оперативног штаба Космета је добивено наређење да 24. дивизија, са обе бригаде - 11. и 17. — изврши покрет преко Копаоника и успут, са више колона претресе цео терен.

О томе је штаб 24. дивизије, својим извештајем оп. бр. 26 од 1. 3. 1945. године обавестио Главни штаб НОВ и ПО Србије:

»19. фебруара у 6 часова наше јединице су кренуле са полазних положаја и то:

17. бригада је наступала правцем: Вучитрн — Гојбуља — Караче — Шљивовица — Баре — Сељанце — Борчане — Јелакце — Блажево.

11. бригада правцем: село Самодрежа — Цецилија — Курилво - Бајгора - Оштро Копље — триг. 1.789. Ржана - уз Моргулску реку — село Мрче - Луковска Бања - Шалица и Магово«.

¹⁷⁸ Исто, стр. 256.

¹⁷⁹ Исто, стр. 255.

¹⁸⁰ Архив VII, кут. 1079, бр. рег. 11-1/2.

Седамнаеста бригада је стигла у рејон Блажево на Коиаонику 24. фебруара до 15 часова, о чему је истог дана у 16 часова поднет извештај штабу 24. дивизије:

»Јединице ове бригаде својим предњим деловима стигли су данас до 15 часова у висини одређених положаја и то: први батаљон у село Ђерекаре где се разместио на преноћиште; други батаљон у село Бозољин где се разместио за преноћиште; трећи батаљон у село Белом Пољу где се разместио за преноћиште и четврти батаљон у селу Домишевина где се разместио за преноћиште; трећи батаљон у село Белом Пољу где се разместио за преноћиште и четврти батаљон у селу Домишевина где се разместио за преноћиште.

Штаб бригаде сместио се у селу Блажево у кућу код Ковачевић Обрада.

У овом наступном маршу од Вучитрна до ових положаја на којима су сада смештени батаљони, сваки батаљон вршио је наступни марш мање више самостално по инструкцијама и плану који је добио од штаба ове бригаде и то: трећи батаљон који је имао на себи поред општег задатка и задатак претходнице за штаб дивизије, кретао се са два члана овог штаба и 20. фебруара преноћио у селу Сељанце; 21. у селу Борчане; 22. у селу Јелакце; 23. у село Витоу, а 24. у Белом Пољу. Други батаљон у свом наступном маршу по издатој заповести овог штаба преноћио је 20. фебруара у селу Дедињу; 21. у селу Сочаница; 22. у селу Кијевчићу; 23. у селу Миоковићима и 24. преноћиће у селу Бозољу.

Четврти батаљон са којим се кретао штаб бригаде и део бригадне болнице преноћио је 20. фебруара у село Мацера; 21. у селу Сочанима; 22. у Граничанима; 23. у Стануловићима и 24. преноћиће у селу Домишевина.

Први батаљон који је донекле вршио улогу претходнице свих јединица бригаде преноћио је 20. фебруара у селу Мала Река; 21. у Мошницама; 22. у Копарићу; 23. у Планинцима и 24. преноћиће у селу Ђерекарима.

У свом наступном маршу јединице нису имале додира са непријатељем, изузев обавештајне десетине другог батаљона, која је при пролазу 22. овог месеца кроз село Кијевчић приметилa једну четничку тројку у близини села, на коју је припуцала а која се одмах разбегла у непознатом правцу не одговарајући ватром на нашу обавештајну десетину.

Према подацима које смо прикупили у покрету из села иа правцу нашег кретања има свега 6 одметника који се налазе у шуми.

У свим селима на правцу кретања наших јединица постоје Н.О.О који су нам добро изашли у сусрет приликом смештаја јединица за преноћиште и прикупљању људске и сточне хране.

Приликом марша премрзлих и болесних војника у нашим јединицама није било. Малаксалих коња такође није било, сем што је један коњ теже повређен приликом спуштања низ замрзле козје стазе, кога смо предали на лечење Н.О.О у Сочаници уз прописан реверс.

Морал свих наших јединица приликом извршења овог марша био је на достојној висини и поред доста скучених смештајних прилика за преноћиште, и поред хладног времена које је пратило све јединице на овом маршу, а уз то неподељност путева често пута и најужих козјих стаза које су биле на појединим местима од леда непролазне, тако да смо при спуштању товарних грла низ залеђене козје стазе морали и војничка ћебад простирати, али у свим овим приликама борци су показали пуно заузимљивости, пуно воље и пожртвова-

НА ЗАДАТКУ КОНТРОЛЕ ПРОСТОРА ИЗМЕЂУ ЈАСТРЕПЦА И КОПАОНИКА

Из рејона села Блажева 17. бригада се пребацила у Брус. По доласку на сектор Бруса добила је заповест штаба 24. дивизије којом се предвиђало чишћење простора у захвату Копаоника и Бруса од заосталих четничких банди.

У заповести штаба дивизије од 26. фебруара 1945, поред осталог, стоји:

»У задњих месец дана, напуштањем од стране наших јединица срезова Копаоничког, Жупског и Јастребачког, непријатељске-четничке групе почеле су са мањим активно-стима на тим теренима, убијањем неколико одборника и тучом.

На целом сектору Копаоничког, Жупског и Јастребачког среза налази се укупно 60 наоружаних бандита под командом Мирка Томашевића, који се крећу у мањим групама и ометају правилно функционисање народне власти у појединим

¹⁷³ Архив VII, кут. 1079, бр. рег. 14/1.

селима. Највећу моралну и материјалну подршку имају код народа у селима: јужно од Разбојне — Батоте и Жуње а тако исто од комуникације Разбојна — Брус на северу у селима Стројковцима и др. низ реку Расину.

Мање групице се пребацују преко комуникације на југозападне и северозападне падине Јастребца. Такође мање групице пребацују се западно од Александровца према селу Плочи и Гоч планини.

У селима где се највише крећу и имају најјачу моралну подршку Н.О. одбори су веома слаби, а у појединим селима одржавају везу са бандитима, као што је случај у Жупи у селу Доброљупцима, Ботуњи, Злегињу, а у срезу Копаоничком у селима: Батоти, Жареву и Липовцу.

Партизанске страже на овом терену доста су добре и активне и од њих се могу добити обавештења и извесна подршка».

Даље је у заповести 17. бригади наређено:

»17. бригада запосешће села јужно од комуникације Разбојна — Брус — Велика Грабовница — Крива Река па све до самих северо-источних обронака Копаоника и села североисточно од комуникације Блаце — Разбојна, на југозападним падинама Јастребца. Запоседање села и чишћење терена око села важи исто као и за сектор 11. бригаде, с тим, што ће се највећа пажња обратити селима Мареву, Батотама и Липовцу, док око Блажева и Мерћеза само контролисати, пошто на тим секторима није било скоро никаквих група.

3) Овако запоседнута села држаће се 5 до 10 дана, што зависи од саме ситуације и од успеха чишћења, после чега ће се бригаде, кад за то добију посебно наређење од штаба дивизије, повући на одређена места, где ће продужити са наставом. Треба настојати, да се за што краће време униште све групице, на овом терену, и да се почне са наставом».¹⁸²

Према ситуацији датој у овој заповести могло се очекивати да ће управо у рејону шире одговорности 17. бригаде бити највише одметничких група и заосталих четничких банди у зони Копаоника и Јастребца. Неки догађаји убрзо ће потврдити овакве процене.

Пред пратећом опасношћу пробоја Сремског фронта и велике офанзиве јединице НОВЈ за коначно ослобођење земље, Немци су предузимали све што им је стајало на

¹⁷³ Архив VII, кут. 1079, бр. рег. 14/1.

располагању да смање притисак јединица НОВЈ на фронт, да развију диверзантску активност и у најдубљој позадини наших снага како би нас принудили да што више јединица одвојимо за борбу против ових група. Такве мере Немци нису предузимали само пред повлачењем својих снага са Косова и Метохије већ и у другим крајевима, користећи у томе у највећој мери најзагриженије издајнике.

»Када се видела победа НОВЈ и када су се њене јединице спремале за ослобођење Београда, Димитрије Љотић, познат пре рата као руководилац фашистичке организације 'Збор', латио се специјалног задатка. Владу Ленцу, свом познатом сараднику, поверио је задатак да прикупи опробане кадрове 'Збора', који су у току рата Немцима били десна рука, и да их пошаље на специјалан курс. Влада Ленц се прихватио задатка и октобра 1944. године из свих љотићевих пукова одабрао омладинце добровољце, чији је наводно био задатак да пођу у Црну Гору и да раде као инструктори међу четницима Павла Ђуришића. Овом позиву одазвало се 60 људи. Групе су се прикупиле у Београду, али нису биле упућене у Црну Гору већ за Аустрију. Ова група је одведена у специјални логор 'Кајзервалд' близу Граца. У том логору био је организован војно-терористички курс који је трајао три месеца. То је група која се спремала за диверзије на територији коју су ослободили партизани. На курсу су се свестрано спремали диверзанти, руковање оружјем и диверзантским оруђем, борбом под отежаним условима, ноћ — невреме, непозната околина. Диверзанти су били обучени да буду спретни падобранци.

После завршетка курса, направљен је план за њихово пребацивање у рејон Копаоника. Предвиђено је да се група пребаци десантирањем».¹⁸³

»И већ 3. марта 1945. у близини села Блажева и Брзећа, на Копаонику, падобранима се спустила група од 14 припадника Српског добровољачког корпуса, који су немачким авионима пребачени из Аустрије с циљем да врше диверзије и атентате на чланове КПЈ и одборнике».¹⁸⁴

Следећа група је десантирана ноћу уочи 24. марта близу Подујева. Из немачког авиона спустило се 14 диверзантских

¹⁸³ Секула Јоксимовић, према томе како је цитиран у књизи С. Ђаковић *Сукоби на Косову*, стр. 258.

¹⁸⁴ *Хронологија ослободилачке борбе народа Југославије 1941—1945*, Београд, 1964, стр. 1089.

падобранаца. У борби с месним партизанским стражама и органима Озне (ОЗН — Одељење за заштиту народа) два падобранца су погинула, један је заробљен, а остали су се повукли на Копаоник.¹⁸⁵

Све се ово дешавало у ширем рејону у којем су извршавале задатке чишћења и јединице 17. бригаде, у тесној сарадњи са органима Озне, органима НОО, сеоским стражама и јединицама Народне одбране, чије су се јединице у то време формирале на том терену.

Како је бригада извршавала ове задатке најбоље се види из Операцијског дневника и извештаја које је у то време слао штаб бригаде претпостављеном командовању. Ево неких примера за карактеристичне дане:

»10. март 1945. — батаљони су смештени сваки на свом сектору и вршили службу обезбеђења и претреса терена. Трећи батаљон је ухватио 12 обвезника који избегавају војну обавезу. У току дана јединице ове бригаде нису имале додира са непријатељем. Обезбеђење је давала свака јединица за себе самоиницијативно.

11. марта 1945. — батаљони су смештени сваки на свом сектору и вршили службу обезбеђења и претреса терена. Други батаљон је ухватио 15 обвезника који избегавају војну обавезу...

12. марта 1945. — према наређењу Штаба 24. дивизије Стр. пов. бр. 19. од 9. марта 1945. све јединице предузеле су покрет правцем и то:

Штаб бригаде са помоћним деловима из његовог састава правцем Брус — Белољин, где је преноћио.

Први батаљон у три колоне:

а) левом колоном у чији су састав ушла сва гломазнија преносна и превозна средства правцем Дренова — Липовац — Магово — Мерћез у циљу чишћења и претресања терена;

б) средњом колоном правцем Дренова — Липовац — Доњи Левићи — Мала Река — Мерћез у циљу неутралисања и

¹⁸⁵ Исто, стр. 1090. О томе у књизи *Сукоби на Косову* на страни 259. пише: »Друга група није могла да се спусти 20. марта 1945. године на истом подручју Копаоника, због лошег времена. После неколико дана, тј. у ноћи 23/24. марта 1945. године уследило је ново полетање авиона из Аустрије, у којем је била група, чији је састав чинило 14 Срба и неколико Бугара. Група се спустила на југоисточне падине Копаоника западно од Подујева око 6 км., у рејону с. Брадаша и засеока Велика Река. Осим тога, поред људи исте ноћи је било спуштено и 7 сандука оружја и друге опреме који су комплетно били заробљени од јединица Југословенске армије«.

најмање непријатељске акције и реакције на правцу извршења покрета;

в) десна колона правцем Дренова — Шошићи — Горњи Левићи — Блажево — Јуково — Мерћез са задатком чишћења и претресања терена.

Све три колоне саставиле су се у Мерћезу и ту се разместили за преноћиште.

Други батаљон извршио је покрет са дотадашњих положаја у две колоне и то:

а) лева колона правцем Кочина - Брус — Разбојна — Блаце;

б) десна колона правцем Кочина — Липовац — Батоте — Музаћ — Цукела — Блаце.

Цео 2. батаљон стигао је и разместио се у Блацу.

Трећи батаљон извршио је покрет у 6 часова правцем Сивићи — Разбојна — Златаре — Купци — Крушевац где се укрцао у возове и превезао од Крушевца за Алексинац. У Алексинцу су се споразумно са 4. батаљоном разместили све јединице.

Четврти батаљон извршио је покрет правцем Попова — Блаце — Белољин где се укрцао у воз и превезао у Алексинац. У Алексинцу је извршио размештај јединица...

13. март 1945. — Штаб бригаде са помоћним деловима његовог састава у 7 часова извршио је покрет из Белољина за Прокупље, где се разместио.

Први батаљон са свим својим јединицама извршио је покрет у 7 часова правцем Мерћез — Куршумлија где се разместио.

Други батаљон је са свим својим јединицама размештен у Блаце.

Трећи батаљон стигао је у Алексинац.

Четврти батаљон размештен је у Алексинцу.

Интендантура и болница смештени су у Прокупљу.

Обезбеђење је давала свака јединица за себе самоиницијативно.

14. март 1945. — Трећи батаљон извршио је покрет правцем Алексинац — Соко Бања где се разместио.

Допунски батаљон извршио је покрет правцем Блаце — Мала Плана и разместио се.

Остале јединице налазе се у местима по распореду из предходног дана.

15. март 1945. — Јединице се налазе и то:

Штаб бригаде, један део интендантуре и бригадна болница у Прокупљу, 1. батаљон у Куршумлији, 2. батаљон у Блацу, 3. батаљон у Соко Бањи, 4. батаљон у Алексинцу, Допунски батаљон у Малој Плани, Дисциплинска чета у Малој Плани, а други део Интендантуре у Доњој Топоници.

Рад војнички и политички отпочео је по распореду рада, достављеном од Штаба 24. дивизије 14. јануара 1945. године.

17. март 1945. — све јединице налазиле су се на местима по распореду из пређашњих дана.

Други батаљон је вршио претрес и чишћење терена: Музић — Рашице — Кашевар — Цукела — Чунгуле. У 17 часова вратио се батаљон у Блаце.

Рад на војничком и политичком сектору обавио се по распореду рада.

21. март 1945. — све јединице Бригаде налазе се на местима по распореду из пређашњег дана. Рад на војничком и политичком сектору, обавио се по распореду рада.

Први батаљон је вршио претрес и чишћење терена правцем Куршумлија - Велики лаз — Горња Мехуљана — Перуника — Поповци и у 19 часова вратио се у Куршумлију.

Код осталих јединица појачана служба извиђања на терену.

22. март 1945. — све јединице Бригаде налазе се на местима по распореду из пређашњег дана. Рад на војничком и политичком сектору обавио се по распореду рада.

Први батаљон вршио је претрес терена и чишћење у правцу Кљановца и у 19 часова вратио се у Куршумлију.

23. март 1945. — све јединице Бригаде налазе се на местима по распореду из пређашњег дана.

Први батаљон извршио је претрес и чишћење терена на деловима Народне одбране Куршумлије, правцем Рача — Соколовица и у 19 часова вратио се у Куршумлију.

Рад на војничком и политичком сектору обавио се по распореду рада. Код осталих јединица појачана служба извиђања на терену.

24. март 1945. — све јединице Бригаде налазе се на местима по распореду из пређашњег дана. Први батаљон са две чете вршио је претрес и чишћење терена у околини Куршумлије и вратио се у 19 часова.

Рад на војничком и политичком сектору обавио се по распореду рада».¹⁸⁶

У извештају штабу 24. дивизије од 31. марта 1945, оп. број 685, штаб 17. бригаде је извештавао:

»У времену од 26. до 31. марта ове године делови наших батаљона вршили су претрес и чишћење терена на сектору Горње Косаонице и на југозападним падинама планине Јастрепца у циљу хватања растурих четничких банди и то:

26. марта 1945. - делови 1. батаљона чистили су терен у селу Зебици и Механе, а 2. батаљон са једном својом четом вршио је извиђање и претрес терена са потерним одредима у околини Блаца. Остале јединице појачале су извиђачку делатност на терену.

27. марта 1945. — 1. батаљон са једном четом вршио је извиђање на сектору Горње Косаонице, а остале јединице узеле су учешће на прослави 27. марта и манифестацијама.

28. марта 1945. — 1. батаљон са једном четом вршио је претрес терена и извиђање на сектору Горње Косаонице, а 2. батаљон са једном четом вршио је претрес терена од села Сибнице до Разбојне, спречавајући пребацивање и сваку везу банди са Копаоника ка Јастрепцу; код осталих јединица појачана је извиђачка делатност.

29. марта 1945. — 1. батаљон са једном четом вршио је претрес терена и извиђање у селима Мачја Стена, Трпеза и Трн, 2. батаљон вршио је претрес са потерним одељењима на правцу Блаце — Равне, 3. батаљон извршио је покрет у 6 часова правцем Соко Бања — Алексинац, где се разместио, а 4. батаљон извршио је покрет у 6 часова правцем Алексинац — Житковац — Ниш — Прокупље — Плочник — железницом а одатле пешке колоном до села Барбаровца где се разместио.

30. марта 1945. — 1. батаљон вршио је претрес терена и извиђање са једном четом на сектору Горње Косаонице, а 2. батаљон вршио је претрес терена и извиђање са потерним одредом на југозападним падинама планине Јастрепца и у близини Бруса; у селу Сагоњеву ухваћен је један четник а један је побегао рањен у пушкарању са нашим јединицама. Остале јединице појачале су извиђачку делатност на терену».¹⁸⁷

У току априла, маја и прве половине јуна 1945. године 17. бригада је наставила са чишћењем терена у захвату

¹⁸⁶ Архив VII, кут. 1080, бр. рег. 17-1/19.

¹⁸⁷ Архив VII, кут. 1080, бр. рег. 18/19.

планине Копаоника и Јастрепца. Крајем априла и у мају већи део бригаде се пребацује у источну Србију.

У акцијама чишћења терена од заосталих четничко-љотићевских банди бригада постиже добре резултате, али има и губитака. Тако, на пример, 1. априла 2. батаљон је југозападно од Јастрепца, у селу Батотама, блокирао једну земуницу. У борби против четника погинула су два и заробљена два четника. Истог дана 1. батаљон је вршио претрес терена у Горњој Косаници.

У току претреса терена у рејону Копаоника 5. априла ухваћена су три четника, а 11. априла један. Шеснаестог априла растерана је група од 5—10 четника, а 17. априла 1. батаљон је ухватио једног четника.

Према извештају штаба 17. бригаде од 25. априла 1. батаљон је убио четири четника а два заробио. Истог дана једна патрола 4. батаљона 17. бригаде, јачине два борца, упала је у четничку заседу. Ухваћене борце четници су заклали код села Гргура (између Блаца и Куршумлије).

Штаб 17. бригаде остао је у Прокупљу до краја прве половине маја 1945, а затим је премештен у Сокобању. У то време 1. батаљон се налазио у Сврљигу, 2. батаљон у Белој Паланци, 3. батаљон у Књажевцу и 4. батаљон у Пироту.

За разлику од ранијег борачког састава бригаде, у пролеће 1945. прилично је промењен национални састав. У бригаду је дошао већи број новомобилисаних бораца-војника Шиптара. Таквих је само у 3. батаљону било око 90. Били су распоређени по четама и касније су се успешно ангажовали против заосталих четничко-балистичких банди. Са њима је по четама спровођено интензивно идеолошко-политичко образовање и васпитање. Чак су и поједине пароле за разне свечаности писане на албанском језику. И то је дало резултате.

*

На основу одлуке о сазивању оснивачког конгреса Комунистичке партије Србије, већ крајем 1944. и почетком 1945. отпочеле су изборне припреме на терену и у јединицама Главног штаба НОВ и ПО Србије. По утврђеним критеријумима 17. бригада требало је да изабере једног делегата за овај конгрес. Бригадна конференција КПЈ одржана је у Алексинцу јануара 1945. а за делегата су предложена три кандидата: Радивоје Лазаревић Глумац, Светислав Петровић Пики, коме-

сар 2. батаљона, и Обрад Кујовић, заменик команданта 2. батаљона. За делегата је изабран Обрад Кујовић, који је у међувремену, 8. марта 1945. постављен за команданта 3. батаљона 17. бригаде. Изборној партијској конференцији је присуствовао и Момир Лекић Моша, секретар Комитета КПЈ 24. дивизије.

Оснивачки конгрес КП Србије одржан је од 8. до 12. маја 1945. у Београду, на Коларчевом народном универзитету, а на њему је учествовао и изабрани делегат 17. српске ударне бригаде.

Основе за културно-просветну делатност у бригади ударене су приликом њене попуне у селу Мијајлици, септембра 1944. Раније није било нити објективних нити субјективних услова за такав рад. Јединица је била оптерећена непрекидним борбама и заморним маршевима. У Мијајлици је формирана културно-просветна екипа при штабу бригаде и створени су минимални технички услови за њен рад (набављена оскудна литература, инструменти, писаћа машина, папир и сл.). У почетку екипа је имала неколико чланова. На положају испред Лесковца је добила неколико свирача — Рома из Печењевца са инструментима. Касније је нарасла на око 20 чланова, стално ангажованих, а толико је још повремено ангажовала из јединица када се припремала већа приредба. До доласка бригаде у Ниш, почетком новембра 1944, екипом је руководила Ана Љешевић, гимназијалка из Прокупља. Временом, поред оркестра и хора, екипа је развила драмску и рецитаторску секцију и отпочела са публицистичком делатношћу у јединицама.

Успеле приредбе екипа је дала у Крушевцу, заједно са Русима, и у Народном позоришту у Нишу, после повратка бригаде са Косова у новембру 1944. Од тог времена све чешће су даване приредбе по јединицама а целокупна културно-просветна делатност добија нови полет: формирају се културно-просветни одбори по батаљонима и четама и они постају носиоци тог посла. У одбор су улазили комесари батаљона (чета), руководиоци СКОЈ-а одговарајуће јединице и по један члан из сваке чете или вода. Одбори су организовали одржавање пригодних предавања, приредби, рад на описмењавању, издавање зидних новина и билтена по јединицама писање парола, декорисање и сл.

Посебно место је имала иублицистичка делатност. Из ове делатности није сачувано много материјала, а из онога чиме се располаже може се видети да су се први билтени појавили тек половином марта 1945, и то у неким батаљонима, док за бригаду као целину није покретан.

Издавани су следећи периодични билтени: »Млади пишу«, лист омладине 2. батаљона 17. бригаде, штампан на шапирографу, и »Ми наступамо«, лист 3. батаљона 17. бригаде, умножаван на шапирографу, а уредник му је био Урош Никач. Издато је девет бројева ова два листа.¹⁸

*

Седамнаестог јуна 1945. све јединице 17. бригаде су прикупљене у Куршумлији, спремне за поновни одлазак на Косово.

Следећег дана бригада је била »у покрету правцем Куршумлија — Подујево — Вучитрн«. Овога пута према Косову је маршовала комплетна 24. дивизија, са 11, 13. и 17. бригадом и већим бројем самосталних батаљона и других дивизијских делова. Покрет је вршен по плану Генералштаба Југословенске армије за предислокацију и реорганизацију јединица. На Косову су у састав 24. дивизије ушле и 1. бокељска и 6. црногорска бригада. Штаб 24. дивизије и штаб 17. бригаде су били у Призрену.

У јулу 1945. донета је одлука да се расформирају 11. и 17. бригада, с тим да се од њиховог састава попуне остале јединице 24. дивизије, а један део, по групама, четама или батаљонима да се упуте за попуно других јединица 5. армије, чије је седиште било у Скопљу а јединице распоређене по Македонији, Космету и делу јужне Србије. Процес расформирања 17. бригаде и упућивања њених јединица трајао је све до септембра 1945. За то време неке јединице бригаде су наставиле оружане акције против одметничких банди. Према неким проценама Оперативног штаба за Космет из јула 1945, тада је на Космету било још око 680—830 наоружаних одметника.

До краја септембра 1945. и последњи борци и старешине 17. бригаде су прешли у друге јединице, чиме је бригада потпуно расформирана и престала да постоји, а командант 17. бригаде Душан Ђаловић је предао штамбиле и архиву бригаде

¹⁸⁸ Библиографија издањау НОР-у 1941-1945, Београд 1964, стр. 210. и 214.

24. дивизији у Призрену, а затим по наређењу овог штаба, однео и предао у Министарство народне одбране у Београду. Један број старешина је упућен на школовање по разним училиштима и школама ЈА које су отпочеле са радом те јесени. Остали су распоређени на друге дужности.

Тако се, после нешто више од петнаест месеци, завршио борбени пут 17. српске бригаде 24. дивизије НОВЈ (ЈА). Њене борбене традиције наставила је да негује и чува прво једна јединица ЈА у Смедеревској Паланци, а затим у Крагујевцу.

Била је то добра и успешна јединица. Никада није била разбијена, а борила се против надмоћнијих непријатељских снага. Као целина бригада никада није претрпела пораз, знала је да надмаши своје губитке, да прикупи снаге и да победи и онда када јој је било најтеже. У току своје борбене активности успела је да води 28 бригадних борби и да непријатељу нанесе осетне губитке: убије 643, рани 336 и зароби 782 непријатељска војника и старешина. Запленила је велике количине ратног материјала и опреме.

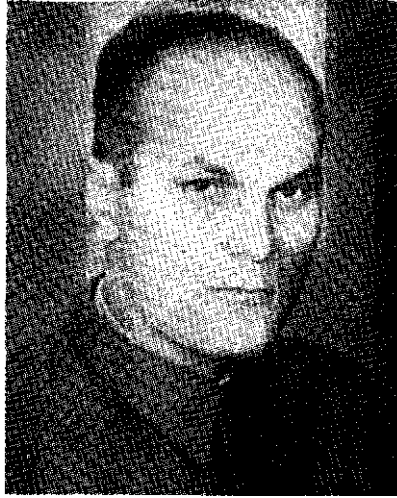
Према сачуваној евиденцији, која се и поред великих настојања није могла комплетирати, у истом периоду бригада је претрпела следеће губитке: 101 погинуо, 176 рањених и 8 несталих бораца и руководиоца, или укупно 284 стално и привремено избачена из борбеног строја бригаде, што је износило од 25—27% од средњег текућег састава, или нешто мање од 10% од укупног броја бораца и старешина који су у току рата прошли кроз бригаду, а који се процењују на око 3.000 људи.

За ратне заслуге 17. бригада је одликована Орденом заслуге за народ са златним венцем и Орденом за војне заслуге са златним венцем. Добила је и своју ратну заставу. За *УДАРНУ* јединицу НОВЈ проглашена је непосредно после ослобођења Крушевца 19. 10. 1944.

Старањем Војног музеја уређена је бригадна соба у гарнизону у Смедеревској Паланци. Слична соба се отвара и у Проломској Бањи заузимањем општинског одбора СУБНОР-а. Куршумлије и Народног музеја из Прокупља и предусретљивошћу угоститељског предузећа »Планица« из Куршумлије. Они су се ангажовали и на уређењу спомен-чесми 17. бригаде у Куршумлијској и Проломској Бањи. Заузимањем, организације СУБНОР-а у Лебану је подигнут споменик са спомен-чесмом на Ђорђијином риду код села Гргуровца, где је 17. бригада однела велику победу над Бугарима.

Мушовић Милош, први командант 17. српске ударне бригаде

Прелић Др. Милан, први комесар 17. српске удар. бригаде

Петровић Живорад »Жика Брица« секретар среског комитета за Пасјачки срез у време формирања и други по реду помоћник комесара 17. бригаде

Божовић Душан »Дука«, први помоћник комесара 17. бригаде

*Несторовић Љубинко »Озрен«,
• други по реду комесар 17. бри-
гаде*

*Лазаревић Радивоје, начелник
штаба 17. бригаде од почетка
јуна до децембра 1944 године*

*Лекић Момир »Моша« четврти
по реду помоћник комесара 17.
бригаде од почетка августа до
децембра 1944 године*

*Станковић Драгића, комесар ба-
таљона у 17. бригади*

*Пред одлазак на формирање 17. бригаде (Миладиновић, Спасић
и Аризановић)*

*Петровић Светислав »Пики«
комесар чете, затим батаљона
бригаде*

*Милосављевић Љуба, командир
чете у 17. бригади*

*Кувелић, борац 17. бригаде од
њеног формирања*

*Ковачевић Коста, погинуо ок-
тобра 1944. испред Крушевца
као заменик команданта бата-
љона V 17. бригади*

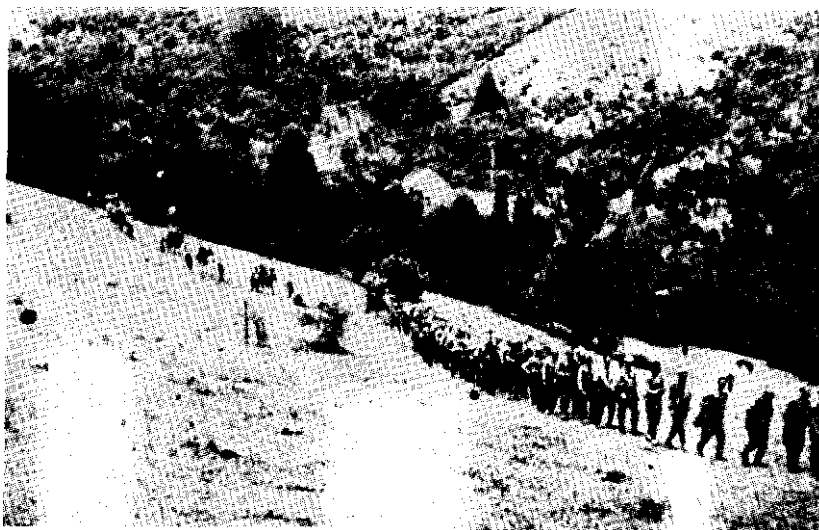

Ранчић Вукоје, интендант 17. бригаде од њеног формирања

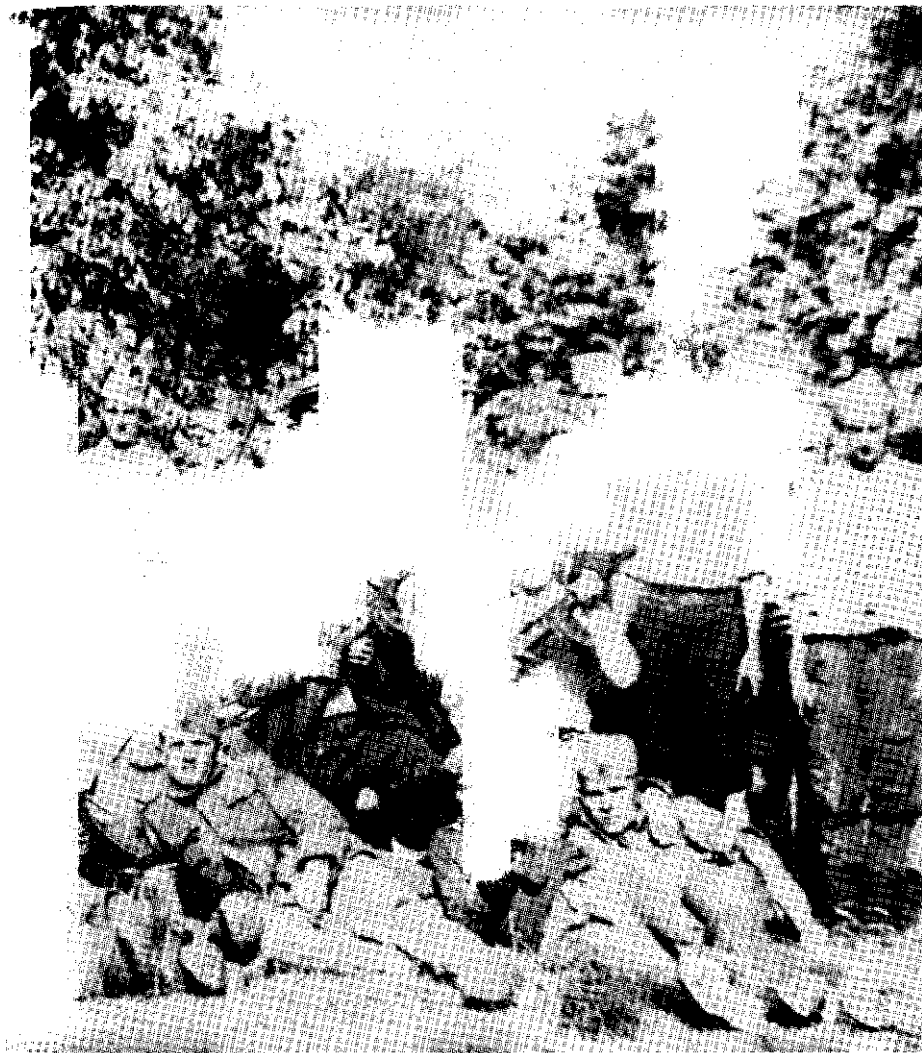
Стаменковић Милета »Миле Прекадинац« командант 1. батаљона 17. бригаде од њеног формирања

Колона 1. батаљона 17. бригаде у рејону Баволове вароши у Косаници јуна 1944.

*Група бораца 17. бригаде са Ацом Павловићем
командантом батаљона*

Група бораца 17. бригаде у Косаници јуна 1944 г.

Група руководица 17. српске ударне бригаде 24. дивизије

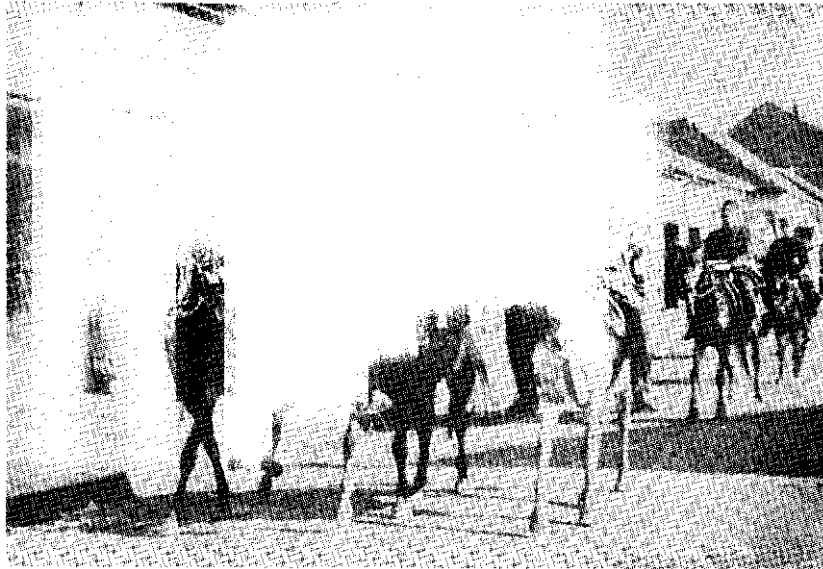

Група бораца 17 ор1 гаде са Љубицом Пфајфер

Делегати за I конгрес УСОС-а

Улазак у Крушевац октобра 1944. (Павловић, Лацмановић, Лазаревић и Мирослав Мирковић)

Група руководилица баталјона 17. оригаде (Рајчевић, Божовић)

Штаб 17. бригаде са руководиоцима из батаљона

Благојевих Љуба, Новаковић Јела и Кујовић Обрад

Чело колоне на прилазу ослобођеном Алексицу

Павковић Петар, командант батаљ. у 17. бригади

Јанковић Латинка, борац 17. бригаде

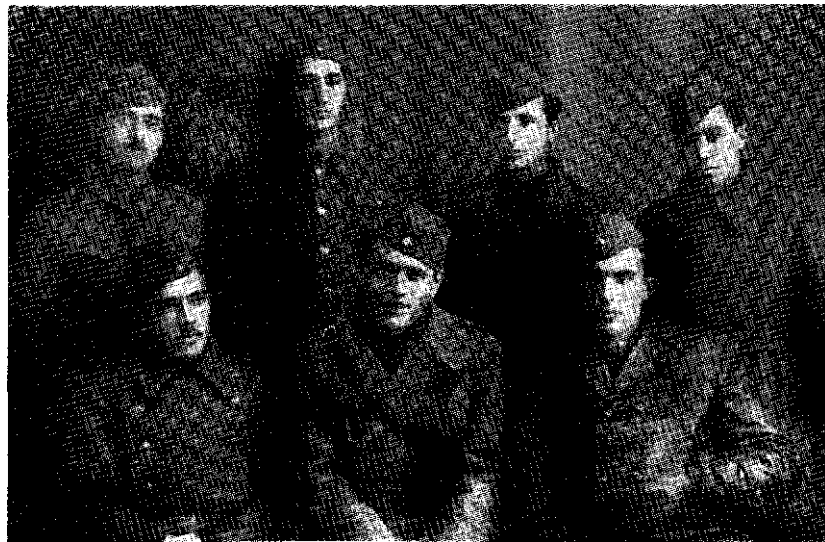
Марковић Раде, други по реду командант 17. бригаде, Беговић Ми.шп. трећи ко.иесар бригаде и Радивоје Лазаревић

*Баловић Душан и Беговић Ђира, последњи командант и комесар
17. српске ударне бригаде и начелник штаба Р. Лазаревић*

*Део штаба 3. батаљона 17. бригаде (Д. Стоиљковић, О. Кујовић,
М. Станковић, Булизибарић)*

Група бораца и руководиоца 17. бригаде (Миладиновић, Павковић, Маринковић, Божовић Никола и Мрдаковић Милорад)

Пфајфер Љубица и Мировић Мирослав, Гарић Радош и С. Петровић

*Јовановић Радивоје и Павковић Петар
Мировић Љубиша и Перовић Драгица*

*Марковић Раде, други по реду командант и Беговић Милан,
трећи комесар 17. бригаде*

Веселиновић Драги, Ранчић Вукоје и Ранђић Љубинка

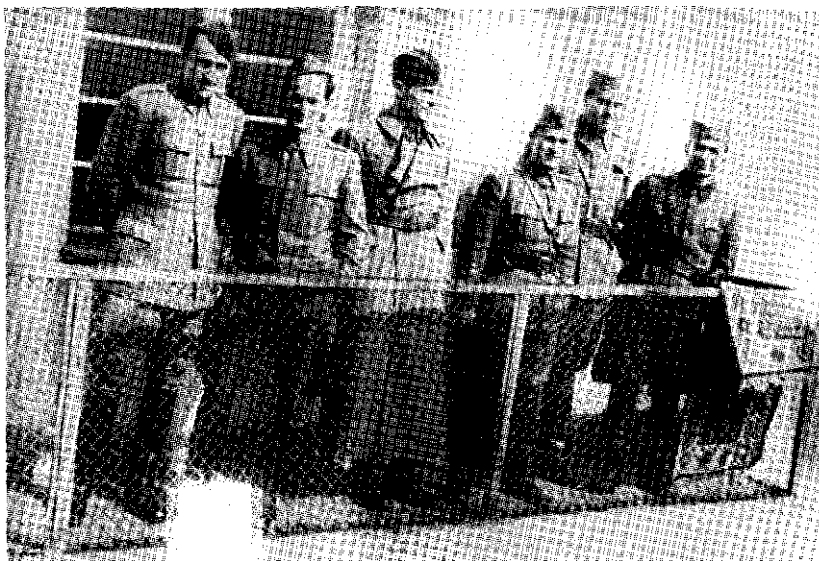
Носик Оља, борац 17. бригаде

*Митић Радован, с. Бошњаци,
борац 17. бригаде*

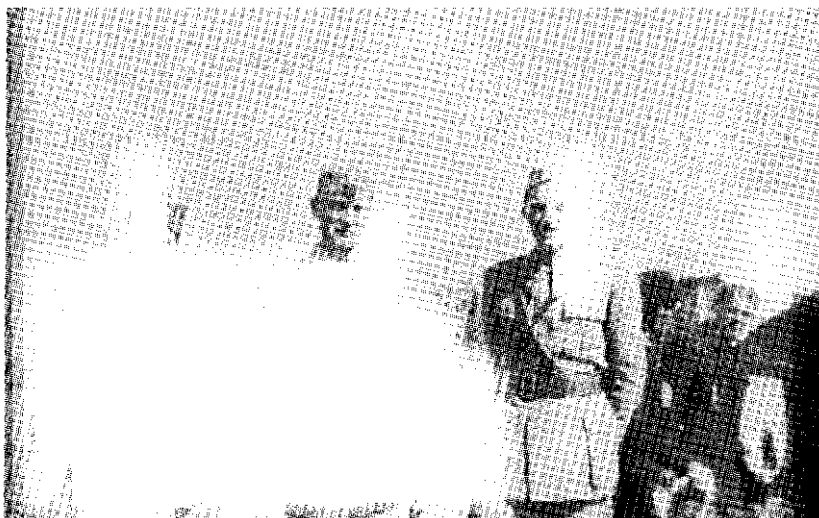
Две неидентификоване партизанке из 17. бригаде

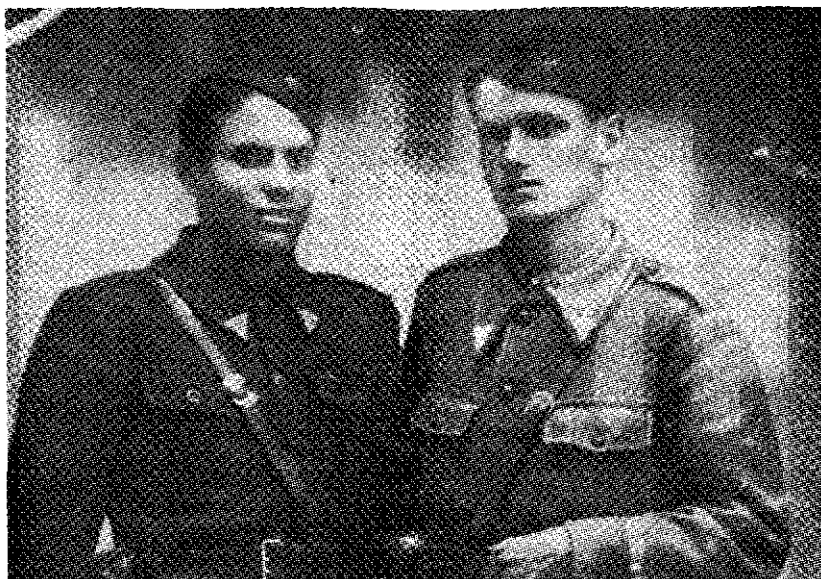

Група члаиова итиба 24. дивизије

*Поповић Славко, последњи пом. Комесара 17. бригаде, Перовић
Љубинко, командант батаљона и Миладиновић Младен, комесар
батаљона у 17. бригади*

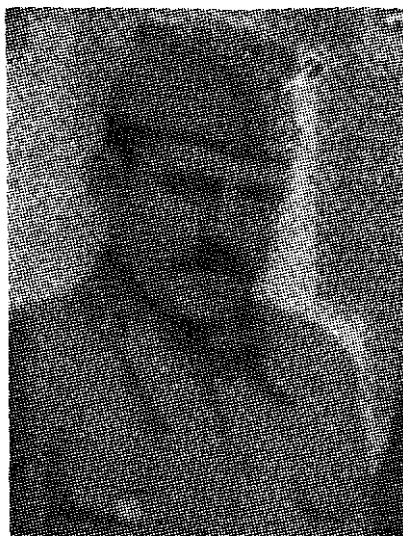

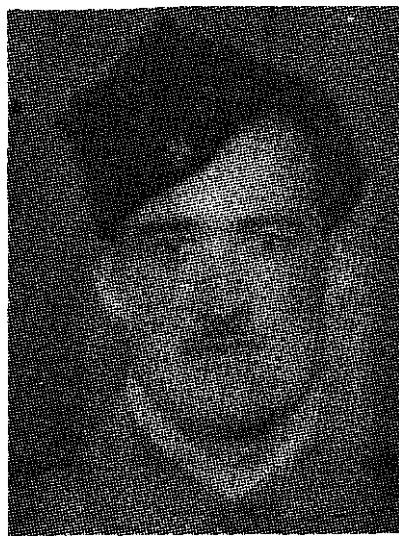
Миладиновић Младен и Ђирковић

Рајчевић Милош и Миленковић Предраз, борци 17. бригаде

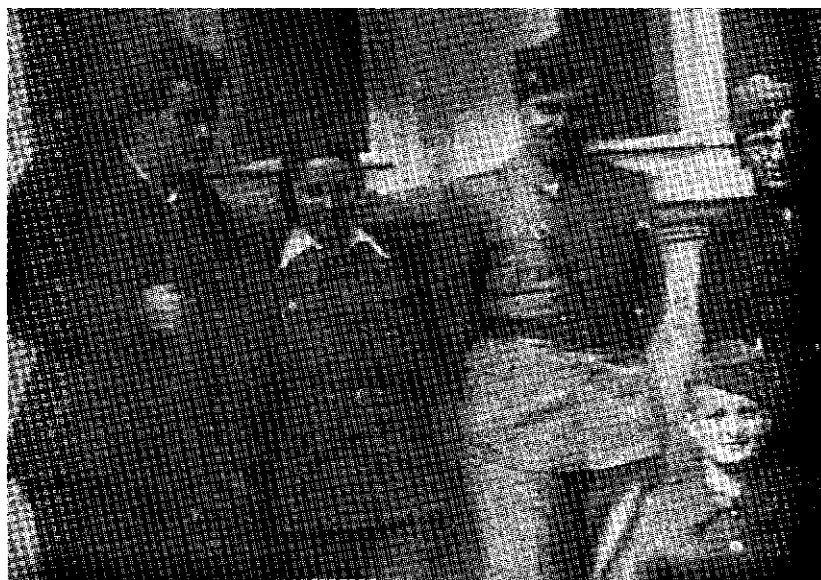

*Цветковић Владимир, борац 17.
бригаде*

Стефановић Војислав

Љубица Мировић, Радивоје Лазаревић и Гарић Радиш

Николић Стојан

*Ранчић Вукоје, први интендант
17. бригаде*

11,1 прослави годишњице 17. бригаде у с. Механе 2. 6. 1947 г.

